

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

SIRP JA VASAR

ESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, ESTI NSV KIRJANIKE LIIDU,
ESTI NSV KUNSTNIKE LIIDU JA ESTI NSV HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 26 (967)

Reedel, 29. juunil 1962. a.

XXI aastakäik

Esimene tutvus meie pioneeride ja Moskva koori lauljate vahel tehti Balti jaama perroonil, kus Eesti laste tervituslaulule vastas külaliskoor Vene NFSV rahvakunstniku professor Vladimir Panasiuk. Olga Saikina ja Tatjana Romanova ning pioneeripluusides ekskursioonijuhid Peep Nemvalts ja Heiki Meos.

sid, siis kasutati tegevusrohke päeva kavasse jäänud «auk» retkeks Lauluväljakule. Ja siin nad on — moskvälased Vladimir Panasiuk, Olga Saikina ja Tatjana Romanova ning pioneeripluusides ekskursioonijuhid Peep Nemvalts ja Heiki Meos.

Pioneeride pidupäevadeks

Reisirongid, mis üleile ja eile Tallinna jõudsid, olid nagu meie raudtee kuulsad raskekaallased: igapäevastele koosseisudele oli peorahva jaoks vaguneid juurde haagitud, lisarongid olid täis tüdrukuid ja poisse, nende embleeme ja lippe, nende pille ja laulu. Ja nüüd on vana Tallinn tulvil rõõmurikast noorust. Kõigist rajoonidest on Nõukogude Eesti pealinna tulnud noored, et pühitseda V. I. Lenini nimelise Pioneerorganisatsiooni neljakümndat aastapäeva.

Kuulsusrikka tee on läbi käinud organisatsioon, mille lipul on suure Lenini nimi, üle saja miljoni tubli

noore on kannud verepunast kaelarahti. Kandsid need, kes rajasid esimesi kolhoose, püstitasid taigasse uusi linnu ja tehaseid, alistasid võimsaid jõgesid, harisid üles põliselt kasutamata seisnud maid ja ründasid kosmost, töötavad ennastalgavalt kommunistliku töö kollektiivides. Ja Isamaasõja rasketel aastatel veendusime, et pioneeride kaelarätiga noored oskavad mitte ainult mängida kangelaadseid — kui kodumaa vajab, siis sooritavad nad neid kõhklematult.

Meie vabariiki on tulnud külla pioneeride delegatsioone vennasvabariikidest, et pühitseda seda tähtpäeva üheskoos lauldes ja tantsides, ühise lõkkelule ääres. Ühes meie lastekooridega esinevad Vene NFSV Pedagogiliste Teaduste Akadeemia Kunstilise Kasvatuse Instituudi lastekoor Vene NFSV rahvakunstniku professor V. Sokolovi juhatusel (kes saabusid tervituslauluga «Eesti pioneeridele») ja Kiievi Oktoobri-nimelise Kultuurimaja poistekoor A. Ravvinovi taktikepi all. See on tõeline rahvaste sõpruse pidu. Eile õhtul jõudis meie pealinna

rahurong sõpradega Soomest, kes samuti võtavad osa pioneeride ja koolinoorte pidustustest. Kõiki teid mööda on tulnud päevakangelaste isasid ja emasid, nende vanemaid vendi ja õdesid. Kõik see kõneleb faktist, et pioneerorganisatsiooni pidupäev on suursündmuseks mitte ainult pioneeridele ja koolinoortele endile, sellest võtab osa kogu meie rahvas ja sõbrad raja tagant. See on pidu, mis veelgi lähendab rahvaid üksteisele.

Tere tulemast, kallid külalised ligidalt ja kaugel! Tere tulemast miitingle Võidu väljakul ja sõpruslõketele, suurele tantsupeole Komsomoli-nimelisel staadionil ja koolinoorte laulupeole Lauluväljakul! Tere tulemast noortele ja nende külalistele Moskvast ja Tallinnast, Moldaaviast ja Võru rajoonist, Ukrainast ja Saaremaalt!

Meie rahvas armastab laulda, sest laul aitab elada ja võita. Kõlgu siis laul nõukogude inimeste praeguselt põlvkonnalt, kellele saab osaks elada kommunismi ajal!

JOHANNES TOHVER,

Eesti NSV haridusministri asetäitja

HEA NÄITLIKU agitatsiooni nimel

Klubitöö metoodika teaduslike kabinettide juhatajate üleliidulisest seminarist osavõtjad, kes esmaspäeval Tallinnas tööd alustasid ning seda Türi ja Põltsamaal jätkasid, olid kolmapäeva hommikuks juba Viljandis. Seal võtsid nad osa meie vabariigi kultuuritöötajate konverentsist, kus kõneldi näitliku agitatsiooni rollist NLKP XXII kongressi ja NLKP Keskkomitee märtsipileeni otsuste propageerimisel, klubiliste asutuste ja raamatukogude näitliku agitatsiooni tänavusest ülevaatest, üldse kõigest, mis puudutab klubitöö seda tähtsat lõiku.

Pikema ettekandega rajoonide kultuuriosakondade juhatajatele ja rajoonikultuurimajade instruktoritele esines kunstnik A. Kivi, Rahvaloomingu Maaja instruktor-metoodik. Tutvunud enne konverentsi näitliku agitatsiooni Viljandi ja Elva rajooni klubilistes asutustes, tõi kunstnik hulga näiteid nii kordaminekust kui vääratustest. Väljapanekud õigustavad end siis, kui autahvilil on näha, millega just need töötajad tunnustuse on teeninud, kui sotsialistliku võistluse graafikus on näha, kuidas üks brigaad on teisest ette jõudnud, kui tööeesrindlastele pühendatud plakatis on näha, kuidas nad on saavutusteni jõudnud. Lühidalt — näitlik agitatsioon peab eelkõige olema konkreetne, seejuures kujunduselt kaunis, lühike ja lõvv; ja

arvestatagu ruumi, kuhu stend või plakat välja pannakse.

Tõhusat täiendust A. Kivi ettekandele andsid sõnavõttud kultuuriosakondade juhatajate H. Kurba (Harju) ja E. Oidelt (Põltsamaa) ning Jõhvi kultuurimaja instruktorilt S. Malmilt.

Harju rajoonis on andnud häid tulemusi kultuuritöötajate perioodilised seminarid, mis tavalise kahe päeva asemel kestavad kolm päeva, seejuures on see n.-õ. lisapäev pühendatud praktilisele tööle väljapanekute koostamiseks-kujundamiseks. Sm. Kurba oli Viljandisse kaasa võtnud väikesed maketid mitmesugustest väljapanekutest, mis arastasid nii kohalike kultuuritöötajate kui liiduvabariikidest saabunud külaliste huvi. Näitlik agitatsioon peab olema konkreetsem ja võitlevam, rõhutas ka Harju rajooni esindaja. Vähe on sellestki, kui tuuakse andmed võetud kohustustest ja nende täitmisest; tihti on tarvis näidata, kuidas soovitud eesmärgini jõutakse, või sedagi, kes on süüdi, kui asi lonkama kipub. Ilmaaegu, ütles sm. Kurba, pelgame väljapanekutes puuduste näitamist. Selle tõttu jääb näitlik agitatsioon tihti hambutuks, ebahuvitavaks. Tähelepanu arastasid ka sõnavõtja märkused Harju rajoonis tegutsevast ühiskondlikust kunstinõukogust, kes on suutnud üht-teist ära teha ka näitliku agitatsiooni kujundamisel.

Niisugune kunstinõukogu, ütles S. Malm, tegutseb ka Kohtla-Järve linna piirkonnas. Ja samuti tulemusrikkalt. Sm. Malm kõneles põlevkivibasseini ohtrasti kasutatavatest valguslehtedest ja väiklehtedest; viimaseid antakse kevadel, põllumajandusele kõige otsustavamal nädalal, perioodiliselt, iga kahe päeva tagant. Huvitavad olid ka faktid näitlikest vahenditest, mida oma reididel kasutavad Kohtla-Järve piirkonna agitbrigaadid.

E. Oide kritiseeris kultuuriministri varustajaid, kes teiste ülesannetega näivad toime tulevat, kuid kes näitliku agitatsiooni kujundamiseks vajalike materjalide hankimisel ja kättesaadavaks tegemisel on lihtsalt saamatud. Tõepoolest, mispärast peavad kultuuritöötajad Põltsamaalt või Kingissepast paari tahvli papi pärast sõitma Tallinna, mispärast soovitakse korraliku pintsli järele sõita Leninigradi või Moskvasse?

Õhtul viibisid nii üleliidulisest seminarist kui vabariiklikust konverentsist osavõtjad rahvaste sõprusele pühendatud kontserdil Viljandi kultuurimajas. Ilus õhtu, kus teenitult said kiiduvaidusi nii solistid kui ansamblid, eriti aga Viljandi kuulsad koorid eesotsas teenelise segakooriga «Koit».

Pidustuste kava

28. juunil kl. 20 Lauluväljakul — kutschariduse koolide kontsert «Elu, armastan sind»;

29. juunil kl. 18 Võidu väljakul — pioneeride paraad ja miiting; kl. 19.30 «Estonia» kontserdisaalis Moskva Kunstilise Kasvatuse Instituudi lastekoori ja Kiievi Oktoobri-nimelise Kultuuripalee poistekoori kontsert;

kl. 20 Tallinna spordiväljakutel — pioneeride sõpruslõkked;

30. juunil kl. 19 Komsomoli-nimelisel staadionil — suur lõkkeõhtu-tantsupidu;

1. juulil kl. 12 — vabariiklikust laulupeost osavõtjate rongkäik Suurõuvi puiesteelt Lauluväljakule;

kl. 15 Lauluväljakul — vabariiklik koolinoorte laulupidu.

Tervetuloa!

Tallinlased tervitasid elle soojalt oma rohkelt külalisi Soome lahe põhjalt. Meie vabariigi pealinna saabusid Nõukogude Liidu sõbrad naabermaalt, et võtta osa traditsioonilistest nõukogude ja soome rahva suvist sõpruspäevadest.

Soomes tegutseva enam kui 200 000 liikmega ühingu «Soome—Nõukogude Liit» algatusel on taolisi sõprussidemeid tugevdamise pidupäevi korraldada seni kolmel korral: 1959. aastal Turus, tunamullu Leningradis ja möödunud aastal Kemis. Kui tekkis mõte korraldada tänavused sõpruspäevad Nõukogude Eesti pealinnas, siis võtsime selle ettepaneku rõõmuga vastu.

Tahame loota, et seekordne üritus ei õnnestu halvemini eelmistest. Püüame omalt poolt kõik teha, et selle aja kestel, mil külalised viibivad meie vabariigis, näidata neile võimalikult rohkem meie nõukogulikkude elu, rahva loovat tööd ja neid suuri saavutusi, mida oleme kätte võitnud sotsialismi tingimustes.

Selleks töötasime kooskõlas sõprade Soome juba aegsasti välja võrdlemisi ulatusliku programmi, mis võimaldab külalistel lühikesel ajajärgul tutvuda meie riigi, elu, kultuuri ja loomusega.

Tervitus teile, külalised!

Meil, laulumeelel, on eraldalt meelest kõesoleva aasta veebruaris ja märtsis toimunud kontserdimatk paljudesse Soome linnadesse. Veel kõlab kõrvus Teie laulusõprusest kantud tunnusust ja poolehoid. Loodame näha sõprusrõngilt saabujate hulgas palju häid tuttavaid.

Tahame Teid veel kord tänada möödunud rõõmsate päevade eest.

Ja sina, igavesti noor — vana Tallinn — ava nüüd oma üldsed väravad ja aita tasuda laulumeele võlga. Päeval, mil maatera mitmes paigas kisub vihavihvide ja pole hajunud seenjad murepilved, alaku meil üllad sõpruspäevad.

On juba midagi väga suurt, kui laulude siid ulatub südamest südameni. Kuid midagi suuremat ja rohkemat on, kui kanname ühiselt ehituskive homse rahuhoone ehitamiseks.

RIIKLIK AKADEEMILINE MEESKOOR JA GUSTAV ERNEŠAKS

Noored tuleproovis

Homme algab tuleproov Tallinna Riikliku Kunstiinstituudi lõpetajail. Kolmkümmend noort kaitseb oma diplomitöödega õigust kutselise kujutava kunstniku, tarbekunstniku ja arhitekti nimele. Tänavu saadab instituut ellu kolm maailjat, kolm kujurit ja viis graafikut. Arhitektuuri fakulteedi lõpetab seitse inimest. Tarbekunstnike jõud täienevad kolme kunstilise koostöö, kahe klaasistöö, kolme metalli, kolme nahkestöö ning ühe keramikala kunstnikuga.

Diplomitööde kaitsmine toimub avalikult 30. juunil kl. 11 (kujutav kunst), 1. juulil kl. 11 (tarbekunst) ja 2. juulil kl. 9 (arhitektuur). Kaitsmisele minevate töödega on võimalik tutvuda Kunstiinstituudi ruumes (Tartu mnt. 11) alates 29. juunist kl. 17—20.

maldaab meie külalistel lüha ja süvendada kontakti ühistele elialadele inimeste vahel, sõlmida siiraid ja vajalikke sõprussidemeid nõukogude inimestega. Enam kui 30 kohas on nende päevade sees ette nähtud külaliste erilased kohtumised meie vabariigi töötajatega. Neil avaneb võimalus tutvuda Nõukogude Eesti tööstuse, põllumajanduse ja kultuuriga. Nad võtavad osa ka laste rahvakunstist ja esimesest vabariiklikust laste laulupeost. Ühe piduliku sündmuseks on ka Eesti rahvaste suur sõprusõhtu, kus kontsertosas esinevad mõlemalt poolt nii kutselised kui ka isetegevuslikud jõud.

Pole kahtlust, et ettenähtud arvukad üritused, mille üksikasjaline loetelu siinkohal viiks pikale, süvendavad veelgi Soome ja Nõukogude rahvaste sõprust, aitavad kaasa üha paremaks vastastikkusele üksteisemõistmisele ja teenivad ühist ning suurt eesmärki — tagada rahu rahvaste vahel.

Meie vabariigi elanikkond võtab avastult vastu sõprussaadikuid Soomest ja ütleb nile kõikjal kogu südamest: «Tervetuloa!»

Ralf Parve,
Eesti NSV teeneline kirjanik,
ühingu «NSV Liit—Soome» Eesti osakonna juhataja presidiumi esimees

Pole meie kogenumate kirjameeste seas eriti palju neid, kes olukirjeldusega (ja põhilise osa selles kogumikus* kuulub kahtlemata olukirjeldustele) varem jõudnud on proovinud. Kui hakata nimesid nimetama, saame üpris ebaühtlase tasemega Manivald Kesamaa, aastaid tagasi sel alal sulge proovinud Aadu Hlndi, harva vilksatanud Herman Sergo ja aeg-ajalt komöödiina ilmunud ning kadunud Uno Lahe. Seepärast pole imestada, et kogumikku oodati suure huvi ja mitmesuguste arvamustega. Nüüd on see lugejate laul, meeldiva kaanekujundusega, 388 leheküljega ja torede pealkirjaga «Täna». Muidugi pole sin kõik nõelasilmast tulnud lood; paraku, «elu muutub meil kiiremini kui käsikiri raamatuks saab», nagu on märgitud eessõnas, ja meie maa viimaste kuude sündmusi on siit asjatu otsida. Kuid meie uut inimest siit kindlasti leiame, päeme uut kolhoosiküla, uusi tehaseid ja töölisi, nii et lugemist lõpetades nõustud: jah, see kõik on täna, meie mitmepalgeline, pingerohke ja ometi tore elu.

Kui jaotada temaatiliselt, siis on ka selles suhtes pilt üsna rõõmustav: on olukirjeldusi kolhoosist, tehastest ja meremeestest, on ka meie intelligentist. Enne kui kirjutatud lähemalt vaadame hakata, tahaks siiski märkida, et nn. konfliktiga olukirjeldus pole küll siingi eluülist saanud. Tuleks veel kord meenutada Juhan Smuuli «Kirju Sõgeda külast», mis olid esimesed, ent kahjuks peaaegu ka viimased eredad näited selles laadis. Kogumikust «Täna» võiks taolisele olukirjeldusele ligilähedale seada Muia Veetamme «Kutsumuse» ja otsapidi ka G. Skulski ning L. Zaitsevi «Mõte sünnib südames». Kirjeldav-mõtiskleva olukirjelduse peamiseks puuduseks jääb peamiselt just mõtete kuhjumine, nende seostatus, probleemide haaramine siit-sealt, ühesõnaga, kompositsiooni puudumine. Seepärast tuleks siinkohal pisut rääkida

olukirjelduse kompositsioonist

Veel mõned aastad tagasi tunnistati olukirjelduse kirjutamisel ainult üht meetodit: minategelane sõitis kuhugi, kõneles selle ja teise. Selline meetod oli üsna paindlik, võis anda mitmesugust materjali, kuid olukirjeldused jäid kahvatuks, lohisevaks, sageli ainult minategelasega seotud episoodide kogumikuks, mida oli raske ühise nimetaja alla viia. Tunda andis vähene kirjanduslik töötlus, vähene episoodide mõtestamine.

Mina-egelase kasutamine pole ka sellest kogumikust kadunud, ja seda ei tahagi. Kirjaniku oma pilk, oma arvamused ja mõtted on olukirjelduses mõeldavamatul vajalikul. Kuid pole õige, kui mina-egelane jääb ainsaks ühendavaks lülis siit-sealt haaratud pildekite vahel. Ott Kooli olukirjeldust «Uus Elu» ei seo sugugi ainult kolhoosis ringirändav autor. Siin on oma sisemine teig, sisemine mõte, mis kannab ülevaalt kogu lugu: nii Koonu mehe arutlus elule jalgu-jäämistest kui ka abiturientide tulekut kolhoosis, Anita Randmäe kiindumust oma töösse ja meeste vaidlusi suitsutunnil. See on ajamärkide otsimine, tänase päejaehte kujutamine. See on vastus küsimusele — kuidas elada täna, et mitte ajale ette jääda. Ott Kool arutleb seda kõike mitte pealispinnalt, oma kangelaste «silma» poolt, vaid mõtestamise teel, vaid

* «Täna», ERK, Tallinn, 1962.

avades tänaste inimeste mõttemaailma sügavuti, ettevaatlikult ja kaaludes. Seepärast on Ott Kooli olukirjeldus mitte ainult loetav, vaid ka annab midagi. Aitab mõista täna.

Paul Haavaoksa «Põllud tunnevad peremeest» sisaldab samuti üsna toredaid ja kaalukaid episoodide. Lugu

UUED VAOD

laulumeelel «Üks noormees seisis silal» on elulise probleemiga, puhkpilliorkestri asutamise hoo ja ilmekas, «Lüürkast» värskeit ja publitsistlikult nähtud pilt. Aga... siin pole tõesti mingit seost peale selle, et on üks autor ja üks kolhoos. Isegi pealkiri, millega muidu püütakse otsi kokku viia, ütleb midagi ainult esimese osa kohta, kuid järgnevatega pole tal midagi ühist. Sellistest juhuslikest episoodidest oleks igatsest võinud saada iseseisva olukirjelduse. Sama kindla nimetajata probleemide rohkus häirib Luise Vahtra «Kaasajas ja tema kangelastes». Toredad inimesed, vajalikud probleemid, kuid samas mõtete organiseerimatus, laialivalgumine.

Head eeldused konfliktiks on olemas Rein Vellendi olukirjelduses «Torm, kurgid ja isiklik «Voiga»». Kurgid, rannameestel, sibulad Peipsi ääres, piim Tallinna ümbruses — küllap see on üks ja seesama üsna väärt küsimus. Vellend on seda probleemi näinud, käsitlenud ja arutlenud, kuid lõõgijõud jääb napiks. Üks põhjus on kindlasti see, et lool puudub kindel suund. Tundub, nagu kardaks autor üht põhilist probleemi käsitleda hakata, kaheldes selle kandejõus, ja püüab lisada kaalu teistegi piltide ja mõtetega. Nii jääb lugu katkendlikuks.

Kandma jääb olukirjeldus muidugi ka siis, kui tal on ainult sisemine pinge, sisemine mõtete seostatus. Kuid olukirjelduses on ammendamatu võimalus välistest, tinglikult nimetades mehaaniliste seoste kasutamiseks. Meenutagem Uno Lahe vaimukaid motoseid, mis ühendavad «Ahoi, 59. põhjalust!» üsnagi isesuguseid osi. Juhan Smuuli «Inimene, maa ja kaks ookeani» on suurepärase näide mõlema rakendamise. Georgi Ivanovi Golõševi kuju avaneb meile järkjärguliselt. Samal ajal ühendab jutustust Golõševist me-teoroloogilise raketi õhkulaskmine; olukirjeldust liigendab aeg, mis on jäänud selleni. Nelikümmend minutit, kolmkümmend, viisteist, lõpuks ainult sekundid... Ning siis: «Start!» Nende minutite jooksul näeme Golõševi sügavalt ja mitmekülgselt. Ja kui rakett on läinud, võime öelda: see on alles inimene! Selle järelduse teeb lugeja, mitte kirjanik. Smuul kujutab rahulikult, realistlikult, liigse romantiseerimiseta, mis taolise inimese puhul kahtlemata ahvatleda võiks, omapoolsete mõtiskluste ja ekskurssidega. Loed seda ja leiad peaaegu üllatudes, kui palju võimalusi on kirjanikul inimese avamiseks. Kõlavate sõnadeta, kirjaniku poolse ülistuslaulna.

Kui on juba selleni jõutud, siis jätkakem

inimesest olukirjelduses.

Kujutada meie suurepärase inimest — see on ülesanne, mille on püstitanud mitme olukirjelduse autorid. Pealtnä-

ha pole see raske: on sul üks kindel inimene, käid tal kannul ja paned kõik kirja, mis ta teeb ja ütleb. Mingi pilt peab ju temast ikka jääma.

Kahtlemata — mingsugune jääb. Kuid meie inimest kogu tema sise-maailma keerukuses avada on paraku õnnestunud vähestel. Seepärast nimetaksin portree-olukirjeldust (hirmus halb sõna!) raskeimaks üldse. Kergem on näidata seda, mida see inimene on korda saatnud, tema töö resultaat. Ja sellele teele on läinud mõnedki autorid.

Aimee Beekmani «Inimene, kes elab juba homses» püüab jutustada vabariigi teenelise zootehnikust Edgar Keevallikust. Alguses katsub autor Keevallikust ka mõnda iseloomustavat joont paberile panna, «kuid paari lehekülje järel väsis ja asub Vandra katsejaama saavutusi sõna-sõnal ümber jutustama. Inimene kaob tõulehmade, vasikate, latrite mõtmete ja rohumade vahele. Kahtlemata on Beekman osanud ka õiged probleemid näha, nagu Keevalliku teadusliku kraadi küsimus. Kuid need hajuvad hallis. trafa-retse keelega jutustuses. Umbes samasuguse ülesande — näidata, kuidas muutus eesrindlikuks majandiks V. I. Lenini nimeline sovhoos — püstitab G. Gerodniku olukirjeldus «Kureküla ümberkujundaja». Ja jälle jääb inimene ümberkujundaja tagaplaanile. Kumbki autor pole oma kangelastest jagu saanud, vaid on takerdunud pehmekünnihektaritesse ja piimaliitritesse. I'm-selt annab tunda materjali jooksujalu haaramine.

On veel teinegi kiivakiskuv suund inimeste kujutamisel — kuju loomine kõlavate kiidusõnadega abil või positiivsete omaduste näitamine kulunud võtete kaudu. Ikka ja jälle vahib aednik hardunult õiepungil, pedagoog sililab laste päid jne. jne. Inimene ise jääb seeljuures lugejale siiski kaugeks ja ähmaseks. Kõle palju kulunud sõnu ja üsna vähe fakte on näiteks M. Kesamaa portrees Ants Sillarist. Autor kirjeldab ja väidab, kuid ei tõesta. Ilmselt on materjal napiks jäänud ja tulemus on samuti napp. Ärgu autorid valesi mõistku — need pole mingid erandlikult halvalt kirjutised. Kuid hea on öelda, et see on meie olukirjelduse eiline päev. Ja kogumikus oleks tahtnud näha siiski tihedamat sõela.

Niisiis, kogumiku kahvatumad lood on portree-olukirjeldustest. Kuid ka parematest rääkides tuleb öelda seda-sama. Smuuli Golõševist oli juba jutut. Paremate hulka võib kindlasti lugeda ka Leida Kibuvitsa «Valge brigadiri» ja Herman Sergo «Mererõõvli». Mõlema loo juures kõidab eelkõige just kirjanduslikkus heas mõttes. Ilmekad episoodid, hoogne mõttearendus. Neid lugusid loed huviga ja ei lõpetate enne, kui viimane lause käes on. Küllap mängib oma osa seegi, et Leida Kibuvits ei piirdunud ainult paaritunnilise vestlusega, Sergio aga tunneb oma kangelast, vana kaptenit Eyald Põllut juba aastaid. Tulemused — paberil sündis inimene.

Ja veel üks positiivne omadus mõlemal — kummalgi on oma isikupärane stiil, mahakas ütlemissõna (Kibuvitsal küll vahest natuke üle pingutatud), mida teistega ära ei vaheta. Kanteleilikk hallus lausetes tapab aga huvi kirjutise vastu silmapilkselt. Küllap tuleks seepärast kõnelda veel

olukirjelduse keelest.

Seda omavisi ütlemist on autoritel üsna rahuldaval hulgal. Uno Lahe nüansirikast, vaimukat lauset loed naudinguga. Aira Kaalu humoorikale saarlasejutule muigad kaasa, Ott Kooli kujundlikku dialoogi lausa kuulad kõrvus. Toredaid kujundeid ja rahvapärasteid ütlisi on Robert Vaidol ja paiguti ka Veera Saarel (eelmainitud on ka sisuliselt üsna tuumakad asjad) ja mitmel teiselgi.

Aga mida arvata sellistest lõikudest (need on võetud võrdlemisi juhuslikult):

«Kuival soojal aluspanul tõusis lehmade piimatoodang, sead võtsid kaalus kiiremini juurde. Ühele hektarile sai hakata andma 20—25 tonni orgaanilist väetist, põldude, kultuurheinamaade ja -karjamaade viljakus tõusis järsult, laienes söödaabaas. Ja kasvav sovhoosi kari.»

«Eesti mustakirja veisetõul on tõepoolest erakordselt head omadused. See Eesti tingimustes aklimatiseerunud kunagise ida-früisi tõu järeltulija on kombineeritud produktiivsusega, see tähendab, peale lüpsvaba piima suure hulga ja kõrge rasvaprotsendi paistavad mustakirju tõugu veised silma veel ka kõrge eluskaalu poolest, mis on püüdnud 1000 kg piires ja lehmadel 500 kuni 600 kg.»

Esimene lõik on pärit Gerodniku, teine Beekmani olukirjeldustest. Poleks ju mõtet nendest ühest rääkida, aga tarvis on veel kord rõhutada: ei saa kujutada inimest kunstilise sõnata, töötamata kujundite, piltide, keele kaljal. See on nüri noaga puu voolimine.

Lõppede lõpuks

on selline kogumik siiski tore asi. Siit on võtta mõndagi lugejatel ja ka nendel, kes ise olukirjeldustega katsetavad. Juba ajakirjanike kogumiku «Vagu vao kõrvale» najal võis üsna julgelt väita, et olukirjeldusel on meil jalad all. Seda enam nüüd.

Teizelt poolt — publitsistikas oleme alles algajad. Sedagi näitab «Täna». Loodame, et järgmist kogumikku «Täna» esinevates osades on prognoosid ka sel alal, kui mitte hiilgavad, siis vähemalt lootustandavad.

Ine Viiding

Meie hoonete interjäär

18.—21. juunil peeti Vilniuses üleiliduline nõupidamine interjööriku-simustes — esimese selletaoline meil maal. Nõupidamisel esitatud ettekannete ümber tekkis elav mõttevahetus. Samal ajal tutvustati kokkuvõtteid Leedu NSV ühiskondlike hoonete ja elumajade uusi interjööre. Nõupidamisel viibisid ka meie vabariigi esindajad.

Allpool jagavad Leedu matkajad, meil Tallinnas peal-kunstnik Allan Murdmaa, sise-architekt Väino Tam ja kunstiteadlane Leo Gens.

Leedu-matkalt

tõime kaasa palju muljeid. Kõige esimese ja kõige tugevama jättis meile naabervabariigis toimuv võimalus loominguilise tõus. See avaldub paljuski, nagu näiteks uutes kaunites elamurajoonides, mis oma kujunduse, ehituse kvaliteedi, heakor-rastuse ja muu poolest on meie vabariigi omadest ees. Eriti huvitavaid lahendusi leidub elumajade ja ühiskondlike hoonete projektides. Sealjuures paistab silma, et leedulased rakendavad vajaduse korral tüüpprojektide kõrval julgemini ka individuaalprojekte (näiteks Kaunas projektiehitamise instituudi tornmaja. Vilniuse projektiehitamise instituudi hooned jne.). Niisuguste ja mitmete teiste ehituste võrreldes on nii uute kui ka traditsiooniliste materjalide leidlikum ja laialdasem kasutamine. Seda võimaldab ka ehitustööde parem kvaliteet. Igapäevases praktikas leiavad kasutamist mitmesugused dekoratiivpinnad välis- ja sisekujunduses (värvilised ja faktuurkrohv pinnad, looduslikud kivid — graniit, merekruus, punane tellis jt.).

Kulgi kaugeleki mitte kõik pole veel täiuslik, ületavad tung uue ja ajakohase poole ning selle reaalsed tulemused meie vabariigi omad. Külalislahked leedulased näitasid meile kõike paremat Vilniuses ja Kaunas. Nagu meilgi, langeb paraku suurem osa häid interjööre kohvikutele, sööklatele, vähemal määral kauplustele.

Vist ei leidu seal praegu ainsatki kohta, kus poleks tunda mitme eriala kunstniku, sisekujundaja, tarbe- ja dekoratiiv-kunstniku loovat mõtet ning kätti. Ometi on seal vastavald spetsialiste märksa vähem kui meil. Kolm aastat tagasi avati esimene kaasaegses laadis kohvik «Neringa». Selle kujunduses häirisid teatud ülekuhjatuse, mõõdutunde ja tõelise interjöörikuultuuri väljakujunemata. Kuid juba seal ilmnas taotlus lüüda interjööri dekoratiivmaali. Esimestest kohmakatest katsetustest on nüüd välja kasvanud küpsemad, terviklikumad interjöörid («Tulpe» ja «Tartu» Kaunas, «Taurus» Vilniuses). «Tartu» vaimus, nagu teada, eesti tarbekunstnike osavõlt: Evi Nerva valmistas dekoratiivkangad, Mail Sooster ja Anu Plrand tegid keraamilisi dekoratiivkulptuuri ja tarbeesemeid. Paarikümne meetri laiune ja viie meetri kõrgune Tartu motiivide aknaeesriie mõjub hiigelsuure dekoratiivse värvika pinnana ja moodustab ruumis peamise kujundusliku elemendi. Muide, rõõmsalt üllatas meid, kus toitude nimetused olid trükitud ka eesti keeles: võis tellida meel-looki «Tartu», köitelli «Vana Toomas» jms. «Taurases» on nappide vahenditega saavutatud hea terviklikkus. Lihtsad, värvimata krohvipinnad, millesse on lõigatud vaimukad kontuursed joonid. Olseisena katab graniit. Selle taustaga on heas kooskõlas puhtast puldust massiivsed detailid ja väiksemate ruumide seinakatted.

Peab ütleva. Leedus osatakse kohandada kohvikuid mitmesuguseks otstarbeks: Kaunas on kohvik lastele. Vilniuses kohvik-lugemistuba jms. Ükski kohvik pole otsast otsani täis kiilutud, jätkub ruumi kõndimiseks, tantsimiseks (ja ka istumiseks). Suitsetamine pole keelatud kusagil, ka mitte lugemiskohvikus. Orkestrid mängivad meeldivalt tulla. Kohvi keetmisel holtakse vett kokku. See oli vahemärkuseks.

Koos interjöörikuultuuriga teeb suuri edusamme ka leedu mööbel. «Neringa» mööblit ei anna võrrelda lugemiskohvik mööbliga. Viimase oma on otstarbekas konstruktsiooniga, mugav, lihtsa, asjakalv vormiga. Mööblis rakendatakse üldse rohkem metalli, spetsiaalsed metallprofiilid, plastmasse ja muid uusi materjale, ka värvi (ja mitte ainult heledat).

Vilniuses on alaliselt avatud vahetava ekspositsiooniga mööblinäitus, kus peale elutoamööbli demonstreeritakse koolide, lasteadeade ja ühiskondlike hoonete mööblinäidiseid. Eeskuju vääril algatus! Leedulased on oma vastava ala kaadri koondanud spetsialiseeritud keskusse, mis on suuteline täitma vastutustrikkaid tellimusi. Moskva Kongresside Palee, hotelli «Junost» ja «Artek» uute hoonete mööbel pärineb Leedust.

Kõige nähtu, nii positiivse kui negatiivse najal jõuti nõupidamisel järgmistele järeldustele. Kõigepealt, peamist tähelepanu tuleb pöörata massehituste interjööridele, et interjöörikuult ei jääks peatuma kohvikuse-restorani, Rõhutati, et interjäär on arhitektuuri lahutamatu osa ning pole mõeldav projekteerida hoonet selle sisekujundust lahendamata. Ühelgi juhul ei tohi sisekujundust jätta sõltuvaks üksnes tellijate maitsest. Koosolijad tegid ettepaneku luua Vilniuses interjööri ja mööblikuunduse üleiliduline eksperimentaalinstituut. Koostööd ja sõprussidemeid laiendamiseks avaldati soovi, et Tallinnas projek-teeriks ühe kohvikule leedulased ja Vilniuses eestlased.

Möödunud matk ja nõupidamine, paind võrdlema, mõtlema, töid selgesti esile nõrgad kohad meie interjöörikuultis ja praktikas. Veenas ka selles, et meil leidub küllalt kasutamata võimalusi. On vaja vaid head organiseerimist ning tulemused ei lasse ennast kaua oodata.

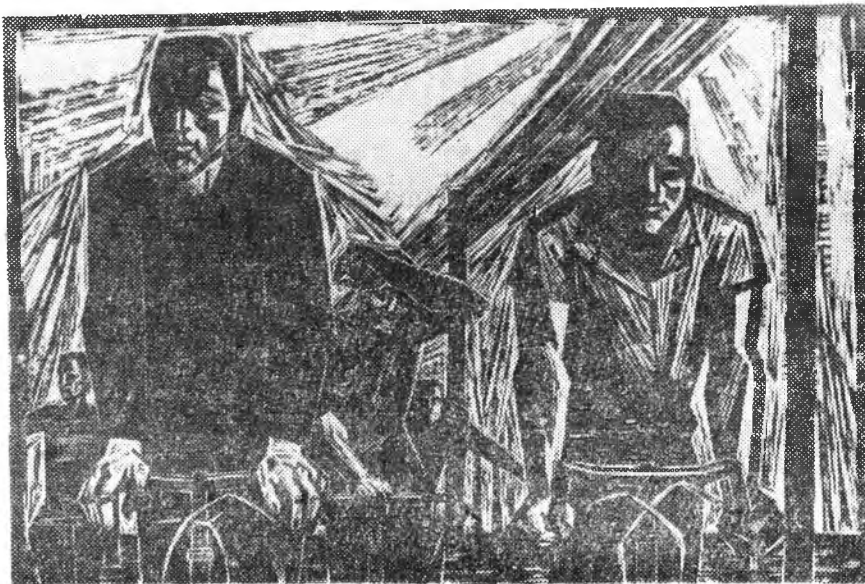
Esimene, põgus tutvumine noorte kunstnike tööde tänavuse näitusega jätab meeldiva mulje. Näitus on parem, huvitavam, kõrgemal tasemel kui eelmine. Miks? Kas sellepärast, et teemad ja ainet ring on avaradunud? Või haarab vaatajat suurte temaatiliste kompositsioonide kasvunud arv? Sest mida me ka räägiksime kõikide žanride üheõiguslusest, temaatiline maal või leht jääb siiski kujutatavas kunstis elu ja mõtte sünteisi kõrgeimaks ja komplitseeritumaks vormiks. Võib-olla võib näitus loominguilise initsiatiiviga — te tunnete kohe, et need teosed tekitavad rahutust, nõuavad tungivalt kas nõustumist või vastuvaidlemist, ei jätta vaatajat mingil juhul üksikõikseks ega tekita norutundelist igavust. Aga võib-olla loob üleva meeleolu uus näituseruum, õigemini esmakordselt selleks kasutatav laululava hoone? Olgu kuidas on, aga sellesse heledasse ja avarasse ruumi astudes ning ringi vaadates kõlab esimene mulje nagu töötus: siin on huvitav.

Kuid tuleb siiski iga tööd vaadelda tähelepanelikumalt ja nõudlikumalt. Siis selgub, et see töötus polnud aluseta.

Meie noor kunstirahvas arutab praegu palju subjektiivse faktori tähtsuse üle kunstis. Lubatagu ka arvustajal — ainult mõneks minutiks (või õigemini mõne rea ulatuses) — muutuda subjektiivseks ja anduda vahetutele muljetele. Kõnnin ühe maali juurest teise juurde, vaatlen graafilisi lehti ja väheseid skulptuure — ja kogu näitus jaguneb minu kujutluses pikkamööda kahte gruppi. Kuigi piir nende vahel pole täiesti selge, on need grupid siiski olemas. Neid teineteisest eraldada aitab mind K. S. Stanislavski kuulus, üllatavalt sisukas ja tabav sõnake — «usun» (või vastavalt — «ei usun»). H. Eelma, H. Laretei gravüüre ma usun. E. Viiese skulptuure ei usu üldse. N. Kormašovi ja H. Roode maalid ripuvad kõrvuti. Esimene venab mind otsekohe, teise teoste ees peatun kaheldes. Siin on A. Suuman ja P. Ulas, mõningates nende teostes võib leida ühiseid jooni — teatavat arhaiseerimist, peidetud huumorit, omapärast nurgelist romantikat. Millegipärast ma usun aga Ulasi hoopis rohkem kui Suumani. Nii on see paljudel juhtudel, kuigi, kordan, isegi selle veennisjõu tunnuse alusel ei ole kuidagi võimalik kõiki näitusest osavõtjaid jagada «valgeteks» ja «mustadeks». Nende loomingu üldpilt on üpris keeruline. Kuid arvan siiski, et selles kõrvutamises ja Stanislavski kätkeb hulk tähtsaid probleeme.

Millest tekib see usaldus kunstniku vastu, see tunne, mis äratav soovi järgneda temale, tema mõttele, tema maailmanägemisele ja loominguilisele lennule? Denis Diderot hüüdis ühes oma artiklis «Greuze on minu kunstnik!». Kui meie poleks oma kriitikas nii akadeemilised, siis ütleksin mina: «Kormašov on minu kunstnik!». See võrdlus on muidugi suhteline. Kormašovi kunstis pole jällegi prantslase õpetlikkusest, literatuursusest ja tundelisest magususest. Veelgi enam — tema looming on risti vastupidine igasuguse välisele jutustavale põnevusele, lavastatud teatraalsusele, sentimentaalsele heldimusele. Ta on lihtne, range, isegi karm, ta ei kasuta oma maalides mingisuguseid teisi vahendeid kui maalilis-plakatlikke. Ülalnimetatud võtete ja emotsionaalsete värvide eitamise mõttes on Kormašovil palju ühist teiste noorte kunstnikega. Tema erinevus seisab muus: mitte ainult isiklikus «palges», vaid milleski suuremas. Tõenäoliselt küpsuses, meetodi õigsuses. Kuju lahendamisel lähtub ta kujutatavast objektist. Talle on peamine leida inimese end laomuses, looduse nurgakeses, sündmuses määrav, tähtsaim joon, see kordumatu isearaus, mis moodustab karakteri põhialuse. Kui see joon on leitud, kehastab kunstnik seda väga piltlikult, teravalt, reljeefselt, kasutades julgelt ja sihikindlalt kogu väljendusvahendite arsenalit. Kunstnik ei kirjelda, vaid küsitseb elu, ei jutusta nähtud ümber, vaid elab seda läbi. Sellepärast kujutavad tema lõuendid, mis on väga kaugetel naturalistlikel kopeerimisest, tegelikult selle mitmekesisest avaldustes ja enamikus tugevalt, eredalt, ilustamata. See kunst pole üksnes andekas. Sirgjooneline ja aus ellusuhtumine, elu oluliste külgede esiletoomine väljendusrikkas, alati meeldejäävas plastilises kujus sunnivad meid kunstniku uskuma. (Mainigem sulgudes, et aus suhtumine ellu on lahutamatu seotud ausa suhtumisega kunstisse.)

Ja nii on see alati, kui noore kunstniku teost inspireerib ümbritsev maailm selle sõna kõige laiemas mõttes — selle objektide värviküllane plastiline rikkus, selle mured ja rõõmud, inimideede võitlus, tundeliigutused. Uskumiseks on vaja veel sedagi, et kunstnik väljendaks nähtud siiralt ja vahetult. Käesoleval näitusel leidub selliseid töid kõige rohkem graafikas. Siin on Vive Tõlli lehed. Selle kunstniku stiil on kujunenud täiesti orgaaniliseks ja loomulikuks. Kujud näilik jämedakoeliseks ühineb tema graafikas peene lüürika ja naiseliku graatsiaga, mis peituvad kompositsioonis ja lehe end faktuuris. Üha täielikumalt avaneb Harald Eelma talent, kes oskab leida oma vaatenurga inimeste, sündmuste ja asjade suhtes ja keda ilmselt võluvad värsked, jõulised, füüsiliselt ja vaimsest terved kujud. Tema uued maas-

HARALD EELMA «Teel»

(linoolõige, 1962)

MILLE NIMEL?

BORIS BERNSTEIN

tikud kõnelevad graafiliste vahendite paleti avardamisest ja peenelt varjundatud meeleolude edasiandmisest oskusest. Helder Laretei näitas ennast juba diplomitöös mõtleval kunstnikuna, kes oskab oma mõtetele leida ilmekat, dramaatilist, kuid täpselt arvestatud vormi. Laretei viimased tööd rõõmustavad sellega, et neis puuduvad abstraktsed, väljaspool aega seisvad töed, et need sisaldavad tänase maailma erutusi ja mõtteid.

Kuigi ehk kõik minuga ei nõustu, kuid oma sügavaima veendumuse järgi nimetasin ma siin noori kunstnikke, kelle tee on põhiliselt kindlaks kujunenud ja õigesti kujunenud. Seda loetelu võiks ka jätkata, nimetades kas või Jutta Eskelit ja Efraim Allsalu, kes on meie kunstis juba kindla koha omandanud.

Kuid võtame kunstniku, kes ägedaid vaidlusi esile kutsub. Peeter Ulase teosed tunduvad ühtede täiesti vastuvõtmatutena, teistele aga on need otse lipukirjaks, Tõepoolest, Ulase loomingu võib mõistuda ja ka mõtte nõustuda. Kuid võimatu on kahe silma vahele jätta seda, et tema teostel on suur veennisjõud. Sest Ulase mõtte enamasti midagi välja, ta seisab kindlalt maapinnal ja tema teosed tunduvad elulisele alusele. Maailm esineb tema lehtedel järevalt muudetuna? Küllap oleks õigem kõnelda kunstniku eripärasusest erksalt tajuda ja edasi anda tegelikkuse teatavaid külgi, näha ainult mõningaid elu aspekte. Igatahes ei «vajuta» ta varem valmisolekul võtet mehaaniliselt elulisele materjalile, vaid väljendab loomulikult ja orgaaniliselt oma algupärast maailmamõistmist. Seoses Ulase loomingu meenutatakse sageli Kristjan Rauda. Teatav sugulus on tõepoolest olemas. Kuid Ulase mõistab — erinevalt paljudest noortest kunstnikest, — et kellegi printsiipidele tuginemine ei tähenda veel jälgendamist. Rauda traditsioon kiirgab tal otseki seestpoolt, see et kätke välistes ühtesattumistes (õigemini ülevõtmistes), vaid teatavas ellusuhtumises ja tundealaadi sarnasuses. Muidugi, Ulase looming on esialgu veel mõnevõrra ühekülgne, ka kaas-aeg kipub omandama tema lehtedes arhaiseerimise vine. Ulase võiks luua teoseid, mis oma ulatuselt vastaksid tänapäeva sündmustele — kõnelda monumentaalses keeles, mis on vaba võltspaatosest ja teeseldud vaimustusest, ta suudab luua mehiseid, karme ja ülevaid kujusid.

Kuid näitusel on ka töid, mis äratavad kahtlust ja vahel ka täielikku uskamatus. See uskamatus tekib mitmetest põhjustest. Ühed pole veel leidnud oma «nagu», nagu tavaliselt öeldakse, ja otsivad seda korratult ning ekseldes, teised jälgendavad, kolmandad mõtlevad endale individuaalsuse kunstlikult välja. Paistab, et igatüüli on oma nõrkus, kuid ometi on paljudel eksimistel ühised juured.

Vaadelgem stendi Lembit Saartsi maalidega. See jätab kummalise mulje, raske on mõista, mida kunstnik tahab, mida ta taotleb. A. H. Tammsaare üpris ilmetu portree, neutraalne, episoodiline tänavastseen... Lõpuks väga «ekspressiivne» stseenike «Kohvikus». See on omas laadis vägagi tüüpiline: paistab, et kunstnik hoolitseb väljenduslikkuse eest, enne kui ta on endale selgeks teinud, mida ta väljendada tahab. Meie ees on erutusest moonutatud näoga inimene. Kas ta kavatseb kedagi paljaks rõõvida? Või on see ainult jalustrabava kuulujutu mõju? Kas autor tõesti räägib tõsiselt? Ja kellele on seda vaja? Raske on ütelda, mis eesmärke seab endale L. Sarapuu. Muidugi võib iga maali kohta leida vastavaid «kunstiteaduslikke» sõnu — Sarapuu portree ja akti kohta käiksid sõnad «pinnalisus, dekoratiivsus, naiivsus». Aga kui rääkida tõsiselt, siis dekoratiivne efekt on väike, üksnes naiivsusest, aga, isegi vahetult, ei piisa veel kunstiteose loomiseks.

Hoopis tõsisemalt töötab H. Roode. Ta tegeleb visalt temaatilise kompositsiooni probleemidega, kuid pole minu arvates veel küpse lahenduseni jõudnud. Maal «Turg» on ehitatud pinnalistele rütmidele, selle kõrval ripuvad maastik volüümsetele-ruumilistele vahetõrgetele, lõuend «Tselluloosi- ja paberikombinaat» aga kompromissile. Millist nendest uskuda? Asi ei seis mitte kehastamisvormide erinevuses, vaid puudub sisemine ühtsus, milles avalduksid loova isiksuse terviklikkus ja iseseisvus. H. Roode on muidugi alles teel. Kuid sellel teel ähvardab teda oht, mida paljud noored kunstnikud kuidagi veel vältida ei suuda: maalialase võtte otsimine väljaspool (või enne) sisu. Paistab, et plastiliste vahendite süsteem töötatakse varem välja ja siis «rõivastatakse» sellesse objekt. Sel kombel rikutakse sisu ja vormi seaduspärast seost. Lisaks viib niisugune meetod vältimatult vahetult objekti tajumisega seotud tundemomendi allasurumisele ja esikohale astub valmis võtte ratsionaalsus.

Nende hulgas, kes «ennast veel leidnud ei ole», on esialgu Rein Raamat. Oma viimastes maalides on ta loobunud endisest maneerist. Paistab aga, et seda ei tinginud uue materjali poolt dikteeritud vältimatu vajadus, vaid et kunstnik «lõi kartma» oma enda võtteid. Selle tagajärjel on maal «Gondoljeeride streik» ilmselt ebaõnnestunud. Võiks tuua teisiigi näiteid «stiili vahetamisest» ainuüksi vormialaste otsingute nimel.

Isegi Enn Põldroosi, ühe kõige rohkem süvenevalt mõtleva noore kunstniku loomingus võib leida kaugeiki mitte alati õigustatud kinnipidamist teatavast võtte süsteemist, seekord alalistest. See avaldub ennekõike peaaegu muutmatus värvigammas, samuti ka kontuuri ja volüümse vormi käsitlemises. Võib-olla sellepärast ongi tema tööd nii ebaühtlased — ühed ja samad võtted ei sobi ju igale objektile. Ka käesoleval näitusel pole tema teosed üheväärsed — kõige tugevamad on portreed, kõige väheülevamad kompositsioonid.

Samasuguses olukorras on ka O. Maran. Tema viimased tööd on tõsisemaks ja küpsemaks muutunud, kadunud on pretensioonine tähendusrikkus (meenutagem esemete valikut tema endistes näitumortides), see-eest aga on maal kaalukam, materiaalsem, rikkam. Kuid teatavast mõistuslikust printsibiist tulenev juba ette omaks võetud suhtumine naturis on jäänud.

Vahel tundub, et mõned noored kunstnikud loobuvad küll ühtedest stampidest, kuid langevad teistes, võitlevad küll naturalistliku akadeemismi vastu, kuid hakkavad kuulutama võtte akadeemismi, lõuend üht pedantismi teisega, mis pole vähem piiratud! Elukogemuste ja erede muljete puudumine, oskamatus näha huvitavat ja huvitavalt — kõik see põhjustab raamatulikkust ja abstraktsed doktrinaarsust, imeb loomingu kuivaks. Dogmadest vabanedes annavad inimesed ennast vabatahtlikult uute dogmade vangistusse.

«Need dogmad on vähemasti vana-dest paremad,» ütles mulle üks noor kunstnik Viiese rahuvõitlusele pühendatud skulptuurgrupi puhul. On see nii? Ma saan aru, et skulptuur, mis mullaalalt tüütu täpsusega annab edasi naise, lapse ja tuvi kujud, ei suuda üldistatult ja meeldejäävalt kehastada rahu ja inimeste vendluse ideed. Aga kui lapsel osa kolbast ära lüüa ja kujud ning näod poolgeomeetriselise skeemi viia — kas siis hakkab rahuidee selle skulptuuri vahendusel südameid vapustama? Rääkigem avameelselt — kunstniku võetud kõrgel teemal pole mingit seost tema valitud plastiliste vahenditega, meie ees on lihtsalt «kaasaegsete» skulptuurivõtete demonstreerimine. Ja pealegi pole need omad, vaid siin on kõik võõrastelt laenatud. Jätame parem kõik dogmad valmistõdede harrastajatele, kes ei oska või ei taha iseseisvalt mõelda, ning ärgem pöörakem selga sellele, mida Goethe nimetas elu igihaljaks puuks.

Kokkupuude selle puuga mõjub kunstnikule imeliselt viljastavalt ja värskendavalt. Meenutagem vaid, kui vahetult ja siiralt — pärast pikaajalist ekslemist — kõlasid Kalju Polli tööd, mis ta Kaug-Ida reisilt kaasa tõi. Või kui terviklik oli Ilmar Malini näitus Kesk-Aasia reisi teemadel, kui selge vahe eraldab Valdur Ohaka naturist teostatud töid tema suurtest kompositsioonidest, mis on hoopis «kunstlikumad». See ei tähenda muidugi, et tugevate muljete saamiseks tuleb tingimata kaugele maadesse sõita. Tähtis on õige valik. Üks tee on — uurivalt, sihikindlalt ja iseseisvalt vaadelda ümbritsevat elu ja sellest raudgematult loominguilist jõudu ammutada. Teine tee — võib ka mitte loojaks saada, vaid valida endale provintsi demüüri osa, kes püüab tervet maailma omaenda hingest esile tuua. Teine tee tundub kui mitte kergemana, siis imponeerivamana. Aga kui võimas ja kõikehaarav peab olema isiksus, et sel teel tõelise kunstini tõusta ja omandada inimestele kõnelemise õigus!

Miks ei usu ma A. Suumani töid? Ta on andekas kunstnik. Tema külapiltides on meeleolu, huumor, romantika, isegi sümbolika. Kuid ikkagi ei saa vabaneda tundeist, et kõik see on välja mõeldud, et maalidesse pole pandud siirast erutust ja elamust, sügavat mõtisklust. Elu nendes on väga tinglik ja nimme arhaiseeritud, need võivad küll huvi äratada ja lõbustada, kuid mitte kauaks. Suumani teised tööd («Kujur», «Tüdruk modelleerimas») tekitavad veelgi suuremat pettumust. Näilik tähendusrikkus, mille taga tegelikult ei peitu midagi, poseerimine, tühi (ja jällegi mitte iseseisev) vormimäng...

Mille nimel? — see on küsimus, mille võib adresseerida mitte üksnes Suumanile. Osa noori kunstnikke on leidnud või leiab enda jaoks õige vastuse. Teine osa pole veel leidnud. Enam-vähem selge on see, mida need kunstnikud kunstis eitavad. Nad on naturalistliku kopeerimise vastu. Nad ei lepi paatosliku retoorikaga. Nad on loominguiliste individuaalsuste nivelleerimise vastu. Kõik see on selge ja õigustatud ega tekita vastuvaidlemist. Aga mida nad jaatavad? Negatiivne programm pole veel programm. Lugege, öeldakse mulle, eitamine sisaldab juba endas jaatamist: nad on väljenduslikkuse, uudsuse, subjektiivse elemendi ereda esiletoomise poolt (selle sõna parimas mõttes — mitte enesega piirduv subjektivism, vaid see kunstis alati eksisteeriv subjektiivsus, millest sõltub kunstiteose omapära ja kordumatus).

Jah, õige. Kuid väljenduslikkus, uudsus, subjektiivsus on «ilma märgita» suurused. Pluss või miinus? Asi seisab ju selles, mida väljendatakse, mida sisaldab endas subjekt, mis on uude kvaliteeti, kui mõista uude al ainult seda, mida varem pole olnud. Sellepärast on noortele kunstnikele peamiseks probleemiks, mis hoolimata märgatavast üldisest progressist jääb ikka aktuaalseks, eesmärgi selguse probleem. Tuleb kindlaks teha mitte üksnes oma professionaalne, vaid ka inimlik kredo: suhtumine maailma, ühiskonda, inimestesse. Oigus tribüünile (näitus on ju ka tribüün) on tegelikult ainult sellel, kellel on midagi ütelda.

Selles kirjutises on käsitlemata jäänud paljud teosed, mis väärivad tähelepanu — ühed oma voorustega, teised vastupidistel põhjustel. Sest tähtsam on kokku leppida, kui vaja, siis vaidluse teel — kõige tähtsamates, põhilistes küsimustes. Nendes uutest, tervetes tingimustes, mis on meie kunstis kujunenud pärast NLKP XX ja XXII kongressi, pole raske kokkulepet saavutada kõigil neil, kes on veendunud, et kunst peab inimesi teenima, peab olema targaks nõuandjaks ja sõbraks, alaliseks saatjaks töös, rõõmudes, võitluses, teekaaslaseks elus. Säärased on meie noorte kunstnike hulgas rõhuv enamik, ja varem või hiljem pälvivad nad vaataja väärtusliku «usunu».

Teie muljed, mõtted, soovid?

Teatrihooaeg on lõppemas. Kollektiivid teevad kokkuvõtteid ja kriitikud vaevad hooaja saavutusi ja puudujääke. Seejuures huvitab kõiki teatrikülastajate arvamusi. Kuid poleks õige piirata ainult teatrihooaja muljete, huvitav oleks kuulda ka arvamusi viimasel ajal nähtud filmide ja televisioonilavastuste kohta.

Niisiis pöördume oma lugejate poole küsimustega:

- 1) Missugune lõppenud hooaja teatrilavastus jättis Teile kõige sügavama elamuse ja miks? Mis teatrite töös Teid ei rahulda?
- 2) Milliseid viimasel ajal nähtud filme Te hindate kõige rohkem? Kas Teil on pretensioone kinode töö — filmide linastamise ja ringluse suhtes?
- 3) Kuidas meeldisid Teile viimasel ajal nähtud televisioonilavastused? Kas Teil on pretensioone teiste televisioonisaadete osas?

Kirjutage meile oma muljete aadressil: «Sirbi ja Vasara» toimetuse, Pikk t. 54, Tallinn.

KIRJANDUS- JA KUNSTIALASTE LENINI PREEMIADE KOMITEES

Kirjandus- ja kunstialaste Lenini preemiate komitee võtab vastu töid 1963. aasta Lenini preemiate määramiseks.

1963. aasta Lenini preemiate saamiseks võidakse esitada teosed kirjanduse, kunsti, žurnalistika ja publitsistika alalt, mis on trükitud ilmunud, avalikult demonstreeritud või ette kantud hiljemalt 15. juunil 1962.

Töid Lenini preemiate taotlemiseks esitavad kirjanike, kunstnike, heliloojate, ajakirjanike ja filmitöötajate liitude juhatused, OÜKNI Presidium, NSV Liidu ja liiduvabariikide ministeeriumide kolleegiumid, NSV Liidu Kunstide Akadeemia, vabariikide teatriühingud, teadusliku uurimise instituudid, kõrgemad õppeasutused, ajalehtede ja ajakirjade toimetuskolleegiumid ning töötajate koosseadused.

Töid võetakse vastu 1. detsembrini 1962.

Lenini preemiate komitee pöördub nõukogude üldsuse poole palvega organiseerida kõige väljapaistvamate teoste laialdane arutelu ja esitamine 1963. aasta Lenini preemiate saamiseks, jätmata seda tähtsaks lõpuks. Kandidaatide esitamine aegsasti ja läbimõeldult võimaldab komiteel põhjalikult tutvuda töödega ja panna nad ettenähtud ajaks üldrahvalikule arutlusele.

Ettepanekud Lenini preemiate määramiseks, arvamused esitatud tööde kohta ja küsimused, mis on seotud materjalide vormistamisega, tuleb saata aadressil: Москва И-51, Неглинная ул. 15. Комитет по Ленинским премиям в области литературы и искусства при Совете Министров СССР.

N. KORMASOV Martsoni portree (õil, 1962)

Rahvateatrite

III kevad

Kõnelust isetegevuslike rahvateatrite kolmandast vabariiklikust kevadest tahaks alustada pärast lõpuarutelu isetegevuslaste suust kuulnud paradosist: kõige rohkem sai kiita žürii. Alguks mitte. Žürii liikmete rangus algul natuke võib-olla ehmataki, aga kui nähti, et mõõdupuu kõikide etenduste kohta silma kinni ei pigistatud ja teenimatuid komplimente ei öeldud (nagu seda minevikus on juhtunud), et kriitilised märkused olid sügavasti põhjendatud, siis jäadi lõpuks väga-väga rahule. Tõsine ja asjalik jutt, viigade ja nende juurte kättenäitamine — see on, mis aitab edasi. Oeldi sedagi, et kui varasematel ülevaetustel poleks isetegevusliku teatrikunsti hindamisel tehtud teatavat (ja alandavat) hinnalandust, siis oleks vist nüüd alust ja põhjust kõnelda jõudsamast arengust, suurematest edusammudest, mida minevikus korduvalt konstateeriti, kuid mis midagi ei andnud. Taseme silmapaistvust tõusust sekkord kõnelda ei saa. Iisnagi tagasihoidlikult öelgem vaid niipalju, et rõõmustavat oli mõn-dagi ja igas etenduses oli vähemalt kandeid osa (või osad) küllaltki tugevates kätes.

Alustagem lavastustest, mis žürii ettepaneku põhjal said preemia ja aukirja.

Otepää isetegevuslased tulid rahvateatrite kevadele noorte jõududega ja seepärast üsna tagasihoidlikult loostusega, ometi sai A. Liivise «Siinpool horisonti» nende esituses üksmeelse tunnustuse. Lavastus pääses mõjule oma tervikliku ansambliga, optimistliku vaimuga ja küllaltki eluliselt tabatud karakteritega. See oligi kõige tähtsam, sest näidend on kollektiivist, edasiammutav elust, millele Luku-taoline vistrik paratamatult jalgu jääb ja tahes-tahtmata endas midagi ümber hindama peab. Edule aitas kaasa näidend tänapäevast, mille probleemid ja inimesed on arusaadavad ja südamele lähedased nii lavastajale Kalju Ruuvile kui osatäitjatele. Seejuures oli selgesti tunda, et isetegevuslased on lavastuse juures ühiselt ja tõsiselt mõelnud, otsinud ja... leidnud. Olgu noorematest jõududest Ole Valpega (Urve), Verner Teder (Kroodu), Mall Laas (Helmi), Helder Rämmal (Kipsu) ja Teisi Heinlo (Maret), kes proovidel käib viieteistkümmne kilomeetri tagant, või suurte kogemustega Olga Väärand (Vanda) — kõigi mäng oli vahetu ja siiras. Mõningat valdust oli Endel Saluri Mürgi ümber, jõulisemat kuhu taheti näha ka Lukus (Jüri Liivak), kuid mõlemas oli tabatud peamine — metsapunkti ülema, kommunisti ja kasvataja mõttetandusid saali; ka Luku silmades peegeldusid arusaamisest, kuigi tema minevik ja suhtumine Helmesse oleks pidanud avalduma selgelt.

V. Vigante pedagogiline sõnast «Igavesti haljad palmid», mille tõi ülevaatusel ENSV AUN Tartu Kultuurilise isetegevuslik Rahvateater, mõjus emotsionaalselt, kuigi A. Kallas oli lavastuse lasknud kohati sentimentaalsusse libisevatele rõhustele. Etenduse põhilise edu tagas Evald Hermaküla haarav esinemine peaosalise Valdis Veetrana. Selle nooruki vastuolulised tunded, mõtted ja psüühilised ajendid, mille kutsuvad esile kahtlustused ja solved, olid elamuslikult märgitud (kuigi Valdis mõnedel momentidel mõjus kuidagi eksalterituna). Teise peaosalise Anda Kaleeja muidu päris hästi antud kujus oleks Virve Meerits aga rohkem pidanud välja tooma kogunud pedagogi palge. Pole muidugi lavastaja süü, et 11. klassi õpilased jäid abiturientide kohta natuke naiivseks ja lapselikuks — nii on see juba autoripoolselt, küll aga oleks A. Kallas võinud nende huvisid katsuda näidata mitmetahulisemalt ja töötada ansambli suurema ühtsuse saavutamiseks.

Tallinna Laevastiku Ohvitseride Ma ja isetegevuslased olid sedapuhku haaranud kahe teraga mõõga. Mõte tulla teatrikevadele uue algupärandiga on kahtlemata kiiduväärne — kui see annab näitlejale võimaluse end näidata. Kui aga teos on ebaküps ja dramaturgiliselt viimistlemata, siis asetatakse end teistega võrreldes raskematesse tingimustesse. Käesoleval juhul see nii oligi, sest tragikomöödiaga «Toomeõilmed pudenevad» on I. Rassomahhin püüdnud haarata paljusid teemasid, pole aga seetõttu dieti millelegi suutnud keskenduda. Paiguti jäi tunne, et näitlejad on nagu talad, mis seda rabadat tilkki peavad toetama. Kui peaosade kandjad P. Lukin, I. Ivanova, B. Tröskin ja T. Levald laval siiski mõtlesid ja üldiselt usutavalt tegutsesid, siis kõneleb see näitlejate endi, eelkõige aga näitejuhi E. Ennoki püüdlukusest. Kohati olid näitlejate õnnestumised üsna suured — muidugi põhiliselt seal, kus dramaturg oli andnud selleks ka materjali.

Kas uute tuulte otsimine meie klassika lavastamisel peab isetegevuslike rahvateatritele jääma kõrvaliseks kui üle jõe käiv ülesanne? See küsimus tuli kõne alla A. H. Tammsaare nim. Tallinna Isetegevuslikus Teatris lavastatud «Põrgupõhja uue Vanapagana» puhul, kus oli enam-vähem jälgitud meie kutseliste teatrites loodud traditsioone. Avaldati mõtet, et oma sõna suudaksid öelda ka tugevamad isetegevusteatrid, ja seda näitas seegi teatrikevadest nähtud etendus. Teater oleks võinud konsulteerida meie Tammsaare-

re-urijatega, ja see oleks kindlasti ainult kasuks olnud isegi sellele, traditsioone jälgivale lavastusele: osatäitjale oleks selgemaks saanud antud teose allegooriad, kujude tähendused, samuti stseenid, mis tahavad näitlejalt erilist tähelepanu. Raido Mursi aukirjaga hinnatud lavastuse sellest sügavusest kuigipalju vajaka jäigi. Kõrvuti põhijoontes vägagi õnnestunud kujudega nagu Maia (Milvi Hõim), mille kohta Ants Lauter tähendas, et see oleks uhkuseks igale kutselisele teatritele, või Juula (Hilja Rajla), kellel Vanapagana elukaaslase õige arengu-joone väljatoomisel ainult vähe puudu jäi, esines üsna pinnalisi lahendusi. Oeldu käib eelkõige Kirikuõpetaja, üsna olulises ka Kaval-Antsu (kipus kohati sarnanema muistendi samanimelise kangelasega) ja samuti Peetri kohta. Ja Vanapagangi jäi küll Priit Manavaldile kui näitlejale isiklikuks saavutuseks, ei ulatunud aga lavastuse parimate osatäitjateni.

Pinnalisus, peakujude liiga sirgjooneline lahendus sai komistuskiviks V. Gerassimovi nim. Narva Kultuurilise isetegevuslaste poolt esitatud V. Panova «Valgete ööde peole». Nii oli Valerik algusest peale niisuguse selgusega paljaks kistud, et Niina (V. Smõrjova), lastes end eksiteele viia ja võrgutada, pidi olema kas pime või pururumal. Niisuguse lihtsustamisega ja lapitõlõmisega näidatakse autori kavatsuste mittemõistmist, dramaturgia kui selline peab paratamatult kokku varisema. Patustamine põhilise vastu sai määravaks, kuigi kõrvalosades oli mõndagi positiivset.

Muidugi ei jõuta tuumaka osakäsitluseni kerge vaevaga. Näitlejameisterlikkuse arendamine ja näitejuhi pedagogiline töö peab rahvateatris iga lavastuse puhul jääma ikkagi põhiliseks ülesandeks. See on ju vundament teatri tulevikuks. Rohkem sellist tööd oleks tahtnud tajuda ka Isetegevusliku Rahvateatri «Noorus» etendusel, kus nägime Clifford Oddetsi «Kuldset poissi». Pole kahtlust, et näitejuhi Ben Duri kavatsused olid kõige paremad, kavandatud lahenduskülvit, kuid isetegevuslased ei suutnud seda veel vajalikul määral realiseerida. Ainult Ants Kaldola tugev anne suutis luua karakteri (peategelane Joe Bonaparte), kelle kokkupõrge kodanliku maailma tegelikkusega haaras ja pani kaasa elama. Teiste juures oli suuremal või vähemal määral tunda, et nad n-ö. täitsid osa, et neist püüti välja võtta seda, milleks nad veel pole küpsed. Polnud tunda, et näitlejad omalt poolt oleksid andnud nimetatamisväärselt lisa või tuge näitejuhi kavatsustele.

Võib-olla oleks eespool kõne all olnud kollektiivilt seda veel vara nõudagi (sinnapoolse igatahes püüdma peab),

Kõneldakse, et vihastamisel loe enne kiimneni, kui midagi vastu ütled või muud ette võtad. Oleksin vahepeal jõudnud vist juba saja tuhandeni või miljonini, ei teagi, kui suure arvuni jõuaks välja lugeda kuue nädalaga. Ent ma ei ole ikka üle ulatunud pahandamisest, ei saa jätta tegemata, mida tol korral otustasin.

Võib-olla oleks kogu asi paistnud palju tühisemana, mõistetavana, kui ma ei oleks pidanud järgmisel hommikul uuesti tagasi minema Vändra rajooni Aluste kolhoosi. Astuma seal inimeste ette ja ütleva: «Tervist, ma olen ajakirjanik, sealt ja sealt,» ning seejuures neile silma vaatama. Võib-olla siis poleks kogu see asi mulle sügugi nii sügavale läinud.

Küsimus oli vaid ühe sõna muutmises, sõnast «ainult» oli kuskil saanud «juba». Ja ühes hektaris.

Võib-olla tõesti esimese ei teadnud, et sel päeval hektar kartuleid mingile põlluotsale maha pandi. Võib-olla ei teadnud. Aga kui palju ma ennast ka veenan, ei ole ma suutnud ikkagi juhuslikkusest uskuma hakata. Sest kui ka hektar kartuleid, ütleva «pandi maha» kuskil väljaspool kolhoosi nii-öelda kogemata, siis mõiste «ainult» ei saa kuidagi kogemata muutuda mõisteks «juba». Siin pidi keegi tarvitama vägivalda. Keegi, kellel minu arvates puudub osake südametunnistusest, kellel puudub vajalik vastutustunne oma töö eest.

...Juba ülevall maanteelt oli näha, et lahtivõetud kartulikuha juures seisab järelikiruga traktor ja laotakse koormat. Otsemaid sain aru fotograafi optimistlikust meelsusest. Näed sa! Vändra on ju ükskord märgade maadega, aga ikkagi panevad kartuleid!

Ei, ei pannud siiski. Vedasid vaid seemet laiali brigadidesse, et kui ma tahen, poleks selle peale enam aja kulutamist.

seevastu ei saa teha vähimatki hinnalandust, kõneldes J. Tombi nim. Isetegevusliku Noorsooteatri palju suuremate kogemustega kollektiivist, kes tõi välja M. Zarudnoi «Võõra kodu». Miks lepitä näitejuhi märkuste ja kavatsuste realiseerimisel ainult taseme, mille kohta võiks öelda — asjaarmastajalik vilumus? Mispärast polnud tõsiselt vaeva nähtud individualiseerimisega, kujude mineviku ja sise-mise arengujoone väljatoomisega? Need on küsimused, mis kõlavad tõsiste etteheidetena, antud juhul siiski kohastena, sest tegemist on inimestega, kes on juba nüüd suutlised hoopis-hoopis enamaks. Kollektiiviga, mille iga liige peaks teadma, et vilumusel istuma jäämine tähendab tõelise loomingu surma.

Mitmeti õpetlik oli S. M. Kirovi nim. Kultuurimaja rahvateatris lavastatud G. Mdivani heroiline drama «Therese sünnipäev», milles kujutatakse kuubalaste võitlust interventidega. Lavastaja Z. Tšistjakova ei olnud teost osanud õigesti lavavormi valada. Ei lähtunud peamisest teose mõtest. karakterite ja sündmuste tõest. Rõhk pandi välisele, eelkõige püüti suurte pingutustega kujutada kuubalasi, ja seda üsna abstraktsest kujutlusest lähtudes — temperamentsed, keevad. Ja nii nägimegi laval kuubalanna Therese asemel eksalteritud Carmenit. Kangelaste heroilisust püüti saavutada samuti väliselt — pateetiliselt, ebaloomulikult kõrgendatud kõne kaudu. Kui etenduses oli häid stseene, siis just neis lõikudes, kus osatäitjad oma «kõrgetelt loominguprintsipidelt» lahkusid. Et väline jäi esiplaanile, siis ei olnud laval olukordade ja sündmuste nägemist ja hindamist tegelaste poolt. Etendus muutus mahamängimiseks, tõeline kangelaslikkus, mis peitus karakterites, jäigi tekstiraamatusse.

Võru isetegevuslased olid teatrikevadelt E. Ranneti «Kadunud pojaga». See oli ka üheksast lavastusest ainuke, mille puhul žürii liikmete hinnangud kohati üsna erinevateks kujunesid. Võib siiski öelda, et võrulasi iseloomustas püüdlukult lihtsuse poole. Kuid seejuures peab teadma ja tundma piire, muidu võidakse minna teose lihtsustamiseni, vaesestamisele. Ja etenduses oli sedagi.

Arvestagem siiski, et esimese meie vabariigil noorim isetegevuslik rahvateater, kes suurel laval viibis esmakordselt. Ja see fakt pidi paratamatult jätma oma jäljed.

Isetegevuslike rahvateatrite III vabariiklik kevad õnnestus igati. Huvi etenduste vastu oli suur, sageli ei suutnud V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri saal mahutada kõiki, kes sündmusele kaasa elada tahtsid. Vastatajate hulgas nähti teatrisõpru Jõgeval, Keilast, Paldiskist ja mujalt, kes vastasid kui mitte kõiki, siis suuremat osa teatrikevadetele toodud lavastustest. Žürii liikmete I. Tammuri, A. Lauteri, K. Kase, B. Lülle ja teiste sõnavõttude aruteludel olid sisukad ja rahvateatrite edasiseks tööks suunda andvad. Hea oli seegi, et enamik arutelusid oli etendusele järgneval päeval (mitte vahetult pärast etendust, öösel), žürii liikmetel oli aega nähtu-kuuldu läbi mõtlemiseks. Ei saa jätta märkimata ka L. Kalmeti, M. Zuhhovitskaja ja R. Sarapi teatrikunstiliseid loenguid, mida teatrikevadest osavõtjad kuulasisid suure huviga. Avaldati soovi, et selliseid loengutesarju korraldataks tulevikuski.

Bernhard Kulver

Südametunnistusest

ROBERT VAILO

sinna ja sinna" tahtvat minna. Küllap Vahnovere arvab, et tuln kevadkülvil pärast. Mõttes, et teine ei oska näha ega aru saada, et ma ei taipu: märga põldu ei kuivata isegi südamevaluga mitte.

Ta kõneles kuidagi altkulmu, kom-pavalt, ettevaatlikult. Ma ei olnud esitanud küsimust, mida ta ühel ajal kartis ja ootas. Miskipärast oli ta kindel, et tuln teda torkama niigi valutavasse vermesse.

Et oodatut ei tulnud ega tulnud, küsis ta ise:

«Te liigite palju ringi. Kuidas mujal on...?» Hetke veel viivitas ja siis lalus välja: «Külvavad?»

Mida talle vastata? Selleksamal sõidul olin ma näinud palju turtsuvaid traktoreid külvimasinatega, olin näinud koguni tolmavaid põlde, kus võiks ehk juba juttu teha seemendamise hilinemisest. Vahnovere näis olevat kindel, et mul on juba rajoonist teada nende kolhoosi vähesed hektarid. Ta siida valutas sellepärast.

Niisugusel hetkil on vist iga inimese mõte suuteline töötama ruttu. Ma püüdsin talle võimalikult selgelt kokku võtta oma arvamise:

«Minu meelest on nii, et kui tõsine põllumees praegu veel ei külvata, siis ta

«Vanemuise» rahvast tuleb selle sammu eest kiita mitmel põhjusel. Esiteks sellepärast, et 1940. aastal valminud «Kihlus kloostris» on üks Prokofjevi oopereid, mis oli põhjendamatult ja kaua unustusehõlmas. Praeguse ni on seda märgitud vaid mõnes Nõukogude Liidu teatris. Teiseks sellepärast, et meie teatripublik tunneb veel vähe kaasaegse muusikalise keelega lavatöös, Prokofjevi muusika aga harjutab nii vaatajaid kui ka tegelasi uut laadi muusikaga.

Kuigi oleme viimaste aastate jook-sul meie muusikateatrites näinud hulgaliselt koomilisi oopereid, ei tule-tanud ükski «Kihlus kloostris» stseen meelde midagi ennenähtut. Selles on «peasüüdlane» lavastaja Kaarel Ird, kes vastavalt Prokofjevi taotlusele hoidis bufonaadist, rõhutas ooperi lüürilis-koomilist iseloomu ning tõi noorte osatäitjatega lavale värsked tuuli.

«Kihlus kloostris» on «noortetükk»: seitsme peategelase keskmine vanus on ligikaudu 30 aastat! Neist noorimad — Illart Orav ja Ivo Jekimov — lõpetasid äsja Tartu Muusikakooli. I. Jekimovile on don Antonio kehatamine esimeseks suureks osaks teatrilaval, ometi tuleb ta sellega üllatavalt hästi toime. Eriti rõõmustab tema vaba liikumine laval, vokaalset küljest peaks I. Jekimov edaspidi rohkem mõtlema diktsioonile. I. Orav on juba staažikam laulja. Võrreldes eelmise osaga E. Ka-pi ooperist «Tabamatu», on ta väga palju arenenud. Praegu kõlab noore laulja hää lühiliselt ja intonatsiooniliselt puhtalt. Kuid oleks juba aeg hakata tähelepanu pöörama hääle värvimisele, nüanssidele. Seda oleks hä-dasti vaja don Ferdinandi kehatamisel, sest raske on ette kujutada, et läbi ja läbi armukade hispaania noor-mees oma kahtlustusi ja raevu väljenda ainult karjades. Mõlemad noor-mehi on aga laval väga meeldiv näha, nende suurepäraseid eeldusi arveta-des võib loota, et nendest kujunevad mõne aasta pärast kandvad jõud meie ooperi- ja operetilaval.

Suuri edusamme on teinud ka Linda Kõõgard, keda seekord näeme ooperis n-ö. nimisõnalisena. (Ooperi libreto on tehtud Sheridanil komöödia «Seltsidam» järgi). Tema ilusale mahlakale häälele on kaasnud vaba lavaline liikumine ja mõnedki toredad detailid mängus.

Lavastuses on kaastegevad ka mit-med «Vanemuise» juhtivad ooperijõud. Näiteks Endel Ani, kelle don Jerom on suurepärase täienduse laulja arvukale osadegalerile. Mida kõike oskab Ani leida selle eaka mehe karakteris, kes rikastumiseks tahab oma noort ja ilu-sat tütar panna mehele vanale, kuid jõukale kalakaupmehele. Unustamatu on näiteks stseen esimese vaastuse 2. pildist, kus tütar selgitab isale, et ta ei taha saada vana mehe naiseks. Tütre ariooso ajal võib E. Ani näolt ära lugeda kõik tema mõtted: algul tõrjuv (ta ei taha kuulda tütre arvamuset), siis aga heldinud (ärkab issa südametunnistust), lõpuks aga sun-nib end jälle rangeks ja jääb oma ot-suse juurde. Või siis teise vaastuse 3. pilt, kui don Jerom mängib koos sõbra ja teenriga oma lemmikme-nuetti, Peab olema küll hoolega klar-

netimängijaid jälginud, kui saab neid nii ehtsalt, mõistetavalt liialdustega järele teha. «Kihlus kloostris» ilmneb eriti selgelt veel üks E. Ani kulda-väärt oskus — üleminek proosa lau-lule ja vastupidi.

Selliseid meeldejäävaid karakterku-jusid annab viimati lavastatud ooper mitu. Enn Raa meisterlikkust võisime nautida kahjuks ainult esietendusel. Paater Augustini osa jäi andekale lauljale ja näitlejale kahjuks viim-seks. Ja tema dublandid ei saa töö olema kerge.

Vaesunud vana aadliku don Carlose väikeses osas on Endel Aime suure-pärane, raugalikult tehtud hääle ja inglispärase tagasihoidlikkusega. Eriti jäi meelde stseen teise vaastuse 2. pil-dist: kalakaupmees Mendoza piilib lukuaukust kõrvaltüppa, kus viibivad noored armastajad. E. Aime don Carlos ei suuda nõustuda sellise alatu võttega ja piilib väärkalt lukuaukust kaugel olla. Kui palju piina see aga valmistab, võib tema miimikast väga selgesti näha.

Nisama tore on Johannes Lükki munk Elystafina. Hästi tulevad oma ülesannetega toime ka Evald Tordik Mendozana, Valentina Hein Clarana ja Aino Seep Luksana.

Väga suure töö on ära teinud diri-gent Erich Kõlar. Pole lihtne panna nii puhtalt ja rütmikindlalt kõlama muusikat, mille stiil on osatäitjale ja orkestrile võõras. Tunda annab ainult see, et «Vanemuise» orkestris on vähe viileid. Mõne teose juures see eriti ei sega. Prokofjevi muusika juures aga küll, sest Prokofjevi orkestratsioon on «paks» ja tutti kohtades kaovad praegu viilid ära. Vaatamata tihedale or-kestratsioonile on iga lavalat tulev sõna hästi kuuldav. See on E. Kõlari tee-ne, kuigi orkestri kõlajõu vähenda-mine dirigendi enda sõnade järgi «käib südametunnistuse vastu».

«Vanemuises» on veel üks mees, keda küll kunagi laval ei näe, kuid kelle töö väärrib kiitust — parukameis-ter ja jumestaja Paul Kangro. «Kihlus kloostris» tegelaste, eriti karakterku-jude jaoks oli ta leidnud nii palju sobivaid ja vaimukaid nägusid, et mit-meid tuntud näitlejaid (E. Ani, E. Tor-dik, E. Aime, V. Truve) ei tundnud enne ära, kui nad laulma hakkasid. Paul Kangrol peaks praegu olema suur hulk õpilasi, sest tema kunst on haru-kordne ja väärt, et see kanduks võimalikult paljudesse teatritesse.

«Kihlust kloostris» on «Vanemuises» märgitud poolteist kuud. Ja kogu aeg täissaali ees. Eks ole ju see samuti kiitev hinnang tehtud tööle, hin-nang, mis innustab uute sammude astumisele kaasaegsete muusikateoste tutvustamisel meie teatripublikule.

Helga Aumere

Kaks vabaõhuetendust

Möödunud nädalavahetusel toimus Viljandis kaks vabaõhuetendust. V. Kingissepa nim. TRA Draamateater esitas laupäeval, 23. juunil Mart Raua näiden-dit «Suveõie ilmsi» ja pühapäeval, 24. juunil esines Viljandi rajooni kultuurimaja kollektiiv A. Kitzbergi «Libahundiga». A. Kitzberg lavastas «Libahundis» esinesid A. Valk, L. Valk, A. Leemet, M. Ounap, E. Pelt, M. Saalik, H. Tõnis-son, E. Põder jt.

L. REELEN

«Ah et millal? No täna õhtuks.» Kuulanud ära teise kommentaari, hakkas ta naerma, aga samas muutus see mureks.

«No mida te, mehed, mõtlete.» tüüdi sõnad juba raskelt ja tõsiselt. «Kaks hektarit teravilja on külvatud. Ja neli kartulit pandud, ainult neli hektarit.» Kui ta toru tagasi hargile asetati, oli ta niol hetkene lõbusus juba jäagutult kadunud.

«Vist rajoonilehest helistasid,» seletas ta minu pärimise peale. «Radio olevat tahtnud andmeid.»

Mis teha — kui pole anda, pole anda. Küllap leiavad mujalt, kus kuivendus-kraav ei seisa kuivenduskraavis kinni, aga sellele vaatamata läigib põllul vesi.

Meie jutt hakkas veerema teisi radu ja varsti läksime koos Vahnoverega otsima kõne alla sattunud majandi ees-rindlast, brigadir Andres Tõnislaart. Naine töötab tal sigalas ja seepärast oligi esimene kõik sinna.

Me läksime mööda uuest remondi-töökojast, mis kummutab jutud, et tüüpprojekti järgi ei saavat ilusalt ehi-tada. Kütteõhude hoidla oli tipp-topp korras ja traatvõrgust taraga piiratud. Niisamasugune oli viljapuuaia ümber, kus kasvab 850 õunapuud, kõik hästi kujundatud võraga.

«Kui teha, siis teha,» ütles mu tun-nustuse peale Vahnovere. Nad olid ha-kanud seda rajama juba kümmeaond aastat tagasi. Minupoolse märkusena: varsti pärast seda, kui Mart Vahnovere sin esimeheks valiti.

Ma nägin vasikakõnlepid, kuhu olid jäetud kasvama kased, mis oma siho-sirgote ralgete tüvedega pakkusid ke-vadise ererohelise kamara taustal otse kunstinaudingut.

«Praktilisuse kõrval hindate ka ilu.» «Kui te viimati küisite, kas siis tee oli juba tehtud?» küsis ta vaid see-panele. See tuleb sirgjoones maanteelt alla loomalaude juurde ja selle äär-tesse on istutatud puud. Ma ei osanud

TUTVUGE
KÜLALIS-
TEATRIGA

M. Lermontovi tragöödiaga «Maskeraad» alustas A. S. Puškini nim. Pihkva Riiklik Draamateater oma külalisetendusi Tallinnas. Sõjajärgsetel aastatel on 1939. aastal Leningradi oblasti draamateatri baasil moodustatud Pihkva teatrit kujunenud huvitav ja väsimatult otsiv loominguline kollektiiv.

Külalisetendusi andva teatri «aktiiv» on V. Višnevski «Optimistliku tragöödi» taaselustamine, V. Majakovski «Saun», A. Lunatšarski «Mürk», N. Virts «Maa» ja rida teisi nõukogude dramaturgide kunagi teenimatult unustusse jäänud teoseid. Tuguvad on selle kollektiivi sidemed kohalike dramaturgidega. Pihkva teater oli esimene, kes lavastas S. Tšistjakovi ja V. Dobrotvorskii «Klava Nazarovna» — näidendi, mis kõneleb Pihkva oblasti partisaanide kangelastegudest. Hea on teatri loominguline kontakt ka Veliki Luki kirjanike Rudõ, Suri ja teistega. Praegu töötab teater kohaliku autori I. Tšernõševi teosega «Sajandite vahetusel», mis on pühendatud V. I. Lenini viibimisele Pihkvas 1903. aastal, ja instseneeringuga Veliki Luki kirjaniku P. Tšernõšenko jutustusest «Venemaa tiit». Lavateose kangelaseks on Jelizaveta Tomanovskaja, üks esimesi naisrevolutsionäre Vene-

kahjuks öelda, kas oli või ei olnud. Nii palju saab ringi käidud.

Kõik ei jää ju meelde. Nagu ei jäänud meelde, kui palju neil vasikalaudas, kus me käisime, vasikaid oli. Peale hakkas kõige väikestest ja mida lauda lõpu poole, seda suuremaks need niiskete, ütlema armaste silmadega lehmajääd läksid.

Aga see jäi märkimatagi meelde, mida Vahnovere siin ütles.

«Tasuke pidada üleasta, aga... ei jõua veel».

Selles oli tootmisjuhi tänast muret ja pilku tulevikku. Ja ka see jäi meelde, kui esimees sorteeris sõdakõõgi riitult mitmesuguseid pudelikesi ja medikamente.

«Nii mees naised neid poputavad. Ei oska käiskidagi. Korjavad ise igasugust pajukoort ja lepakorpa».

Oeldus helises selget tunnustust teise inimese töö ja vaeva vastu.

Kui läksime tagasi kõne all olnud teed mööda, näitas Vahnovere kenale kasekeste salule selle ääres. «Siia mõtlemine teha midagi suitsetamiskoha taolist... On ilus».

Muidugi, kes nüüd siia suitsetamise pärast tuleb, aga mõni pink ja lauake siin. Täiesti on ilus. Autograafi chitarvad nad omapärastelt määs sisse, nii ei kolm seinä jäävad iseenestest soojad. Ka talvel vajuta siis vaid starterit. Ja töökoja juurde ehitavad kombainiruumi, kaua needki siis peavad väljas seisma.

Jäi ütlema, et kuskil vahepeal astusime ka signlasse. Johanna Tõnisson teadnud oma mehe koordinaatidest midagi. Aga toredaid signi nägin. Silend ja saledad nagu lihvitud doominokivid üksteise kõrval reas. Tõufarm. Ainult need mõned, mis nõudeid välja ei anna. lähevad lihaks. Selge, et seitsmesaja hulgast, mis pidevalt kasvab, juhtub.

Meie jutt on aga läinud juba «Vahgust lõhnava Kanada» juurde. Seda

maal, kes kuulus Internatsionaali vene sektsiooni, võitles Pariisi Kommuni bariikandidel ja kohtus korduvalt Karl Marxiaga.

Teatri repertuaarilikut iseloomustab loominguline initsiatiiv. Nii toodi D. Ali ja L. Rakovi satiiriline komöödia «Ohtlikum vaenlasest» välja kohe pärast seda, kui Leningradi Komöödiateater oli selle lavastanud. Teoste hulgas, mis laialdasemalt veel tuitavaks pole saanud, on ka külalisetenduste repertuaari võetud R. Nazarovi «Tähed ei kustud», D. Medvedenko parasitiluse «filosoofiat» paljastav komöödia «Kivi teel» ja F. Kuhnii satiir «Krediit Niebelungide juures».

Teatri loomingulisse perre, mille eesotsas on pearežissöör, Armeenia NSV teeneline kunstitegelane B. Filippov, kuulub 35 näitlejat. Nende hulgas on Vene NFSV teenelised näitlejad L. Derimarko ja V. Lukin, näitlejad A. Bagretsov, A. Bahmutskaja, V. Dvorjantšikova, L. Gremin, A. Aleksejev, Z. Nikitina ja rida teisi tunnustatud lavakunstnikke. Nende kõrval on noori, kes tulid teatrisse alles sel hooajal: hiljuti kiituskirjaga Leningradis teatriinsituudi lõpetanud noor režissöör J. Jermakov, sama instituudi lõpetanud T. Rumjantseva, V. Vorobjova, G. Nekrasov jt.

Külalisetendused kestavad kuni 15. juulini. Rööbiti esinemisega Tallinnas annavad külalised rea etendusi Tartus, Pärnus, Tapal, Kündas, Paldiskis, Loksas ning teistes linnades.

Eespool juba nimetatud lavateoste kõrval on külalisetenduste repertuaaris V. Panova «Valpate ööde pidu», V. Solovjovi «Ohtlik elukutsed», M. Smirnova ja M. Kraindeli

raamatut on esimees lugenud. Ja mulle ootamatult ütles ta:

«Ei tea, mida need Hanzelka ja Zikmund nüüd teevad. Toredasti kirjutasid. Pidid jälle kuskil reisima».

«Kus sa pääsised,» jätkab Vahnovere, kui juba otserinnakuga uurin seda lugemise värki, «kõik sarjad on tellitud. See on kohe nagu seaduseks, et iga õhtu ikka tunnike...»

Niisugune on põgus mulje Aluste kolhoosi esimehest Mart Vahnoverest, kellega jätan kontori ees hõivasti, eelnevalt kolhoosi partei-algoranisationsi-ooni sekretäri Linda Lillepeaga kokku leppinud, et tulen homme hommikul vasa uuesti tublit töömest Tõnissoni otsima. Välja jõudnud maantele, vaatatan tagasi ja näen esimest seismas oma murega, et kolmandik külvikuist hakkab juba läbi saama, aga nendel on maas ainult kaks hektarit teravilja ja need neli hektarit kartulit.

Kui ma võõrastemas pesuruumist oma üüriruppa astun, kõneleb valjuhääldaja seinal külvitöödest vahariigis. Ja siis tuleb lause, mis mind sambana seisma sunnib:

«...reas Vändra rajooni kolhoosides on külvitööde kõrval käsi ka kartuli-

Pildidel (vasakult): Arbenin (A. Bagretsov), M. Lermontovi «Maskeraad», Sigfrid Blok (A. Bagretsov) ja Amalia (A. Bahmutskaja) näidendis «Krediit Niebelungide juures» ning (all keskel) Baršnikov (A. Aleksejev) ja Inna (V. Dvorjantšikova) M. Smirnova ja M. Kraindeli komöödias «Neljakesi ühe katuse all».

KAHEKSAST AASTAKÜMNIST
SEITSE MUUSIKALE

Täna kaheksakümmend aastat tagasi sündis Madise kihelkonnas talupidajal Jaan Ounroosil poeg, kellele pandi nimeks Verner.

Isa oli kirglik muusikamees ja mängis kaasa Padise laulu-mängu seltsi puhkpilliorkestris. Ta võitis sinna kaasa ka oma 10-aastaseks saanud poja Verneri. Ja siit see algas.

Üheksa aastat hiljem sai väliselt arglikust poisist sama orkestri juht.

Ajateenistus tsariaegses kroonuse viis nooruki Peterburi. Onneks jäle muusika juurde — kaardiväepataljoni orkestrisse, sealt koguni Maria teatri orkestrisse klarnetist puhuma.

Esimene maailmasõda vahetas klarneti Verner Ounroosi käes relva vastu, kuid mitte kauaks. Pärast haavataamist ja ravi sai noormees tagasi orkestrisse. Järgnes aasta õpinguid Peterburi konservatooriumi klaveri- ja teooriaklassis.

Pärast tormiseid aastaid tõi elutee muusikamehe tagasi oma kodukohta Padisele — arendama sealset muusika- ja lauluolu.

Esimene esinemine üldlaulupeol Verner Ounroosi elus oli 1896. aastal. See oli noore muusikamehe hinges erutavaks sädemeks, mis ei kustunud kunagi. Siit edasi ei ole möödunud ühtki üldlaulupeid, millest ta poleks osa võtnud. Üldlaulupeudele lisanduvad hulgaliselt

panek. Täna õhtuks oli Alustes näiteks maha pandud juba viis hektarit kartuleid!

Ma võin mõnes sõnas eksida, aga selle «juba» peale olen valmis vande andma.

Juba — juba — juba... Ei tea, kas Vahnovere ise seda pilget kuulis? Mõni sellest kolhoosist kindlasti kuulis! Kas vihastavad või naeravad? Ja mina pean hommikul vara nende palge ette astuma... Oh seisaks see minu kallid ametivend, kes ühe oma informatsiooninipu valmisamamiseks kõik muu ohvriks tõi, praegu siinsamas võõrastemaja toas minu ees!

Ja ma hakkasin mõttes aeglaselt lugema: üks... kaks... kolm... Ma paueksin ta samas autosse, sõidutaksin Alustesse ja seaksin Vahnoverega silma vastu, kellele ta oma üliisususes teenimatult haiget teeb... neli... viis... Taevast hoida, kui kõne oleks katkenud siis, kui Vahnovere pööras, et lõpetavad külvitööd täna õhtuks!... kuus... seitse...

Üks tark inimene on öelnud, et püüa vähem vihastada, elad kauem. Aga minul tuli järgmisel hommikul Alustesse tagasi minna.

Loomuliku inimese ja
loomuliku ühiskonna prohvet

250 aastat Jean Jacques Rousseau' sünnist

1749. a. kuulutas Dijoni akadeemia võistluse teemale «Kas teaduste ja kunstide uuestisünd on kaasa aidanud kommete paranemisele või rikkumisele?» Auhind määrati seni üksnes Pariisi kitsamais kirjanduslikes ja filosoofilistes ringides tuntud Jean Jacques Rousseau'le, kes selle traktaadiga sai kuulsaks üle Prantsusmaa piiride ning kujunes valgustussajandi ühe olulisema nähtuse, russoismi rajajaks.

Traktaadi autoril oli seljataga juba üle poole oma rahutust ja sündmuste-rahkest elust. 28. juunil 1712. a. Genfis ilmnenud tulnud kellaspoeg õppis verakult tundma eluraskusi. Juhus viis nooruki 16-aastasena laia maailma õnne otsima. Kui Rousseau kuulsaks saamise lootusi hellitades lõpuks Pariisi tuli, võis ta tagasi vaadata üsna seiklusrikastele aastatele, mis aga tema vaimse kujunemise seisukohalt polnud möödunud kaugeltki kasutult. Pariis valmistas talle esialgu peitumuse — seni peamiselt muusikaga tegelenud Rousseau' leiutatud uus noodimärkimise süsteem ei toonud oodatud kuulsust. Ent siin õnnestus Rousseau' kontakti leida oma aja silmapaistvate filosoofiliste ja teaduslike ringkondadega. Pariis oma filosoofiliste, kirjanduslike ja poliitiliste vaidlustega ning suure Prantsuse kodanliku revolutsiooni eelse teravnenud klassivõitlusega etendas olulist osa valgustussajandi ühe omapärase esindaja vaa-dete lõplikul kujunemisel.

Dijoni akadeemia poolt premeeritud traktaat «Arutlus teadustest ja kunstidest» (1750. a.) sisaldab algsel kujul russoismi olulisemaid põhimõtteid. Rousseau väidab siin, et pahe on see, mis on sünnitanud nii teaduse kui kunsti ja viimaste edusammud süvendavad üha enam lõhet inimese ja looduse vahel. Rünnaes kaasaegset feodaal-kodanlikku tsivilisatsiooni, kujunes Rousseau vana korra plebeilis-revolutsiooniliseks kritiseerijaks, samal ajal kui ta positiivse programmi sõnastas väikekodanliku «patriarhaalse» sotsialismi põhimõtete kohaselt.

1754. a. ilmus Rousseau' teine väitlus «Arutlus inimestevahelise ebavõrdsuse tekkimisest ja alustest», mis oli sa-

muti kirjutatud Dijoni akadeemia võistluse jaoks. Auhinda see traktaat Rousseau'le küll ei toonud, ent elu-vust tekitas mitte vähem eelmisest. Julges ju Rousseau siin kõnelda inimeste võrdsusest. Jälgides inimühiskonna tekkimise ja arenemise ajalugu, jõuab Rousseau järeldusele, et eba-võrdsus saab alguse eraomandi, eriti maaeraomandi tekkimisest. Riiki tõlgitakse traktaadis ekspluaatorlike klasside organiseeritud vägivallana. Seda momenti Rousseau' õpetusest tõstis Engels esile oma teoses «Anti-Dühring».

See traktaat tõi ühtlasi kaasa võimude vahelise seaduse, sundides autorit Sveitsist pelgupaika otsima. Vastusena tekkinud poleemikale kirjutab Rousseau traktaadis «Ühiskondlikust lepingust» (1762. a.), mida hiljem on nimetatud «revolutsiooni evangeeliumiks». Siin arutleb Rousseau üksikasjaliselt, missugune peaks olema ideaalne konstitutsioon. Ta leiab, et riigi kui vabade ja võrdõiguslike kodanike ühenduse aluseks peaks olema ühiskondlik leping, mis garanteerib kõigile kodanikele põhilised õigused ja tagab nende hüveolu. See Rousseau' sotsiaalpoliitiliste ja riigioiguslike vaadete kokkuvõtte oma kaasaegses ühiskonnas määratud mõju, olles Prantsuse kodanliku poliitilise mõtte üheks silmapaistvaks teetähiseks teel revolutsioonile ja jakobiinide diktatuurile.

Samal aastal avaldas Rousseau romaan-traktaadi «Emile ehk kasvatus», mis summeerib autori pedagoogilisi vaateid. Teos kirjeldab Rousseau' eelmises töös projekteeritud ideaalse riigi ideaalse kodaniku, tsivilisatsiooni ja ühiskonna poolt rikkumata loomuliku inimese kasvatamist. Peatükis «Savoia vikaari usutunnistus» avaldab autor oma seisukohti religiooni küsimuses. Erinevalt teistest prantsuse valgustajatest, keda üldiselt iseloomustab kallak ateismi, jääb Rousseau deistiks. Ta kavandab ideaalse religiooni, mis oleks kooskõlas looduseadustega ja vastaks inimese loomulikele tunnetele.

See peatükk «Emile'ist» sai saatuslikuks nii raamatule kui selle autorile. Pariisi parlament määras teose põletamisele ja tegi otsuse kirjaniku areet-rimise kohta. «Emile» põletati 11. juunil 1762. a. Pariisis ja nädal aega hiljem kirjaniku sünnilinnas Genfis. Teose müümine keelati isegi trükivabade poolt kuulsas Hollandis.

Rousseau' tuli järjekordselt põgene-da ja ennast varjata. Siitpeale algab uus rahutute rännakute ajajärk. Nüüd kihutab teda taga hirm, mis, kujune-des lõpuks jälitusmaaniaks, tumestab tema elu viimast aastakümnet (Rousseau suri 1778. a.). Kummartigi jätkab Rousseau ka sellises olukorras loomis-tööd, andes just sel perioodil oma maailmakulsa «Pihtimused».

Eespool peatusime russoismil kui sotsiaal-filosoofilisel voolul. Mitte vähemat tähtsust ei oma russoism kirjandusliku nähtusena. Selle rajajaks sai Rousseau' romaan kirjaneks «Julie ehk Uus Heloise» (1761), mida võime vaadelda kui russoismi kunstitulise vormi kätketud entsüklopeediat. Romaani põhikontflikti moodustab vastuolu «loomuliku moraali» ja feodaalse ühiskonna võltsmoraali vahel. Tegellate tunnetevarjundite peen analüüs tõi romaanile tohutu menu. «Uus Heloise» sai pöördeliseks romaanikirjanduse teistegi elementide suhtes. Eriti suur tähtsus on looduskirjeldustel, mis Rousseau' romaanis esinevad teose orgaanilise osana, seostuvad ja harmo-neeruvad kangelaste tunnetega.

Viibides 1766. a. D. Hume'i kutsel Inglismaal, hakkas Rousseau kirjutama «Pihtimusi», üht maailmakirjan-duse avameelsematest autobiograafia-test, mille ta lõpetas aastaid hiljem Pariisis.

Rousseau' 250. sünniaastapäevale pühendatud kõnes «Jean Jacques Rousseau ja vabadus» märkis Georges Cogniot: «Rousseau arvas küsimuse lahen-davat sel teel, et rahvas koguneb suur-te väljakutele ja otsustab ise oma asjad. Niisugune otsene demokraatia võis tunduda utopilisena ja Rousseau ise nägi selle rakendamise võimatust suurtes riikides. Aga kui inimkond oma ajaloolises arengus jõuab sotsia-listliku ühiskonnani, siis võime näha selle põhimõtte testumist: Nõukogude Liidus tulevad 80 miljonit inimest kokku tervel maal, selleks et arutada Kommunistliku Partei programmi projekti. Nii sünnib sellel maal kõigi suurte seaduseprojektidega.

Aino Gross

Järjekordne võistluskontsert

ENSV Riiklik Filharmoonia ja ENSV Heliloojate Liit korraldavad eeloleval sügisel järjekordse võistluskontserdi «Mida teie arvate?».

Kontserdil on kaastegevad Filhar-moonia estraadiorkester, instrumentaal-ansambel, meeskavartett, vokaalkvintet «Laine» ja solistid.

Heliloojalt oodatakse võistlusele eel-kõige häid, kaasaega kajastavaid te-maatilisi laule, huvitavaid instrumen-taalu ja humoristliku sisuga est-adaidlaule. Esitajate palade läbiku-u-lamine toimub ENSV Heliloojate Liidu augustikuu teise poolel.

Vajalikku informatsiooni annab ENSV Riikliku Filharmoonia estraadiosakond.

Toivo Kaar

„Tule me ringi!“

Niisugust nime kannab Leida Tigase neljapäevase laulumängu, millele muusika kirjutab Leo Normet. Lugejate kätte jõudis teos alles eelmisel kuul. Märjamaa kultuurimaja isetegevustased aga hakkasid tükki õppima juba kevadel ja teid selle läinud pühapäeval la-vale.

Märjamaal lavastas laulumängu koha-liku keskkooli õpetaja A. Kelder, kelle abilisest olid Harald Karotamm (muu-sikajuh), Ly Gold (tantsujuht) ja Ermi Litterover (dekoratsioonid). Toeks olid ka Mai Merina ja Leo Normet, kes konsul-tantidena korduvalt kohal käisid.

Laulumängu, mille tegevus toimub ajalohel toimetuses ja kolhoosis, olid kaastegevad Hans Virma (toimetaja Pervik), Talvi Soen (kirjanduslik kaas-tooline), Aime Laanesaar (virgats), Johanne Toomesaar (sekretär), Kalju Rõustalu (kolhoosi esimees), Kalju Lahe (klubi juhataja) ja teised.

KAS dekoratsioonidega või ilma?

Täna
näev
KUNST

ULO TAMBEK

Dokumentaalfilm oli juba valmis, kui järsku märgati põlevkivikarjääri kaldasse torgatud hoiaustahvli, millele oli kirjutatud «Lõhke tööd». Ei tea, kas Kohtla-Järve sildimaaler oli sellel oma kokku- ja lahkukirjutamise oskust demonstreerinud või oli see keeleline eksitus pärit kellegi teise teadmiste pagasist, kuid viga oli ilmne ja operaator polnud seda märganud. Pilt tuli välja lõigata. Toimetajate poolt viseeritud teksti järgi maaliti multiplikatsiooniosakonnas uus silt. Viidi Pirita jõe kaunile kaldale, filmi ära ja pandi Viivikonna kaevurite eksliku tahvli asemele. Kuigi filmi pääsenud silt oli lihtsalt papist, olid tähed ikka diplomeeritud kunstniku maalitud ja viga enam polnud. Võib arvata, et õigekeelne plakat aitas ka meie üldist ortograafilist taset tsipake tõsta.

Juhtum ise paneb aga mõtlema. Kas selline teguviis on põhimõtteliselt õige? Kas esimest silmapautuvat head taga ajades ei veeretata teele halba, millele hiljem paratamatult komistatakse? Küsimused on seda enam põhjendatud, et kirjeldatud episood pole ainus omataoline, vaid muudeltgi juhtudel tuleb dokumentaalfilmis ette tegelikult elus esinevate pisi-asjade (ja ka suuremate asjade) lihvimist, veel enam aga sündmuste kõigi juhtumist stsenaaristide tindipist ja režissööride tugitoolist paksu suitsukatte tagant.

Ametlikus keeles nimetatakse seda «operaatori vahelisele segamiseks» või «režissööri vahelisele segamiseks» vastupidi «mittevahelisele segamisele», mis seisneb selles, et filmi autorid ei püüa tegelikkuses esinevaid sündmusi oma tahtmise ja käe järgi korraldada, vaid kaitsuvad nendest välja noppida iseloomulikke hetki, detaile, mis aitavad suuremalt üldistusteni jõuda.

Muidugi, peab mõnema, et teatav lavastamismoment on filmimise juures paratamatu. Filmimistehnika ise tingib seda. Korraldiku pildimaterjali saamiseks peab operaator kogu aeg filmimiskaugust ja võttepunkti muutama. Ainult siis saab ta monteerimiseks vajalikul hulgal erinevaid võtteid.

Sel ajal, kui ta objektiivit vahetab või kaamerat teisale paigutab, on sündmus juba edasi läinud. Mida teha?

Kui on tegemist nõndanimetatud puhtsündmustega, nagu vastuvõtt, ärasaatmised, miitingud, spordivõistlused jms., saadakse raskusest üle sel teel, et filmimine tehakse ülesandeks mitmele operaatorile. Üks teeb lähivõtteid, teine hoolitseb keskpilaanide eest, kolmas aga «tulistab» üldvaateid. Iga ringvaatepala ja dokumentaalfilmi puhul aga pole võimalik paljusid operaatoreid kasutada. Jääb üksikainus tee: «Palun, tulge tagasi samasse kohta, kust te ennist minema hakkasite. Täpselt! Veel üks hetk! Niipea, kui ma vajutan, hakkake liikuma. Ja tehke endale niisugune nägu, nagu mõtleksite millegi üle sügavalt järele! Ei, mitte nii! Kulunud veel rohkem kortsul!...»

Ja vaene mees, kelle suguvõsaski pole näitlejaid täheldatud, marsib edasi, kulunud kõigest väest kiras, higi laubal. Ta tahab neid lihtsalt aidata. Nema — see on režissöörid ja operaatorid aga ei näi nagu märkavatki, et iga inimene ei suuda kord läbieatut uuesti maha mängida. Tulemus? Kivinenud näod, võitsid naeratused, maskid ja iga pildiga ikka silmatorkavam lavastusliit.

Vene kinematografistid on tuletanud selle nähtuse märkimiseks hal-

vustava mõiste «igrovism», mis tuleb sõnast «igraa» — mäng.

Ent mäng jätkub. Operaatorid käsivad inimestel habemed maha ajada ja uued riided selga panna, sest jumal hoidku selle eest, kui mees ilmub treipingi taha määratud tunkes ja kombainer pole raseerinud enne masina peale minekut, kus ta juba esimese veerandtunni pärast nagu rehetont välja näeb.

See isikukultuse ajast päritud meed ei vii heade tulemusteni. Meie elus on kuhjaga head, ilusat, näitamisväärtset ja eeskujuandvat, ning see ei vaja mingit kohendamist ega kaunistamist. Meie aga ei viitsi otsida, kuid lüpsjalt nõuame lumivalgete kittlite selgatombamist, mida lehmad oma sabadega ära dekoreerivad enne veel, kui filmimine lõppedagi jõuab.

Möödunud aastal valmis stuudio dokumentaalfilm «Võltas». Algukest lõpuni lavastatud, külm ja ilmetu. Ja ka need inimesed, kes «Võltas» tegelikult igati tublid töötajad on, kaotasid ekraanil palju.

«Inimesed eesliinilt» oli üldiselt hästi kavatsedud, sisaldas paar päris tugevat episoodi ja oleks kukkunud veel paremini välja, kui seal poleks olnud näiteks kolhoosiesimeest, kes pidi ülejäänud portreed tervikuks ühendama. Kui esimees istub autoses, kostab lahtisest aknast veel aplaus. Tema kõrval on aukiri. Esimees hakkab arutama: tema ükski poleks seda ilialgi ära teeninud. Kollektiiv! Ja hakkab meenutama neid, kes kolhoosi heaks palju on ära teinud. Tuleb meelde, mõtleb, arutab, unistab. Mõtel pole iseenesest muidugi viga, kuid üks asi ei klapi: ta on teinimine. Ta polegi sedasorti mees, kes poetiseerib ja unistab ja põldudega kõneleb, kui-igi see on filmis võib-olla mõneti ilusasti välja tulnud. Too mees on teistsugune. Ja vaataja tajub seda kohe. Ta avastab paari sekundiga, et mees ei tegutsen tavaiselt miljoos, et teda on pandud sõitma, mõtlema, unistama. Lõppkokkuvõtte: oleme tublist, isikupärasest inimesest teinud dokumentaalfilmi gostile vastava standardnuku.

Saartel ja mandril

Hiiu- ja isetegevustate suvised pidustused algasid laupäeval õhtul Kärda la pargis rahvakunstiõhtuga «Rahvaste sõprus». Saare-elanikke endid oli peol kahe tuhande ringis, lisaks õhtralt küllalisi mandrilt, nende hulgas J. Tombi nim. kultuurihooone segakoor ja rahvatantsijad, Võru tervishoiutöötajate segakoor, laulukollektiiv Haapsalust.

Õhtu kava kujutas endast põimikult lauludest, tantsudest ja pillilugudest, mille temaatilised deklamatsioonid tervikuks koitsid. Põimiku finaalsiks oli G. Podelski «Kommunistide parteile», mille esitasid ühendkoorid.

Pühapäevased sündmused algasid laupäevast osavõtjate rongkäiguga peoplaatsile. Siis algas kontsert, millest võtsid osa ka külaliskollektiivid. Viimastest andis J. Tombi nim. kultuurihooone segakoor A. Kiilaspea juhtimisel õhtul vabaõhukontserdi.

Suurepärase ilma tõttu oli ka pühapäeval peolisi rohkesti.

Kuressaare lossi aias korraldasid laupäeval saarlased oma rahvakunstiõhtu, mis lõppes montaažiga «Kalevipoeg» Orissaare kultuurimaja näte- ringi esituses.

Kui värsketena tunduvad eelmise kõrval sportlased jahtide võidupurjetamise ajal filmist «Prisket tuult!», kuigi ka selles filmis on tegemist omamoodi lavastusega. Filmioperaator ei tohi teatavasti võistlussõidu ajal jahi pardal viibida. Jääb üle kasutada treeningsoite või paluda sõitjaid filmimise jaoks eraldi veel üks tuur teha. Lavastus? Kahlumata! Ainult selle vahega, et inimesed on asetatud tingimustesse, millega nad on harjunud, mis ei erine peaaegu millegagi tegelikust võistlussõidust ja kui pinget ongi väiksem, siis meeskond on jahti juhtides täielikult oma sõiduvees ja vaatata ei tule pähegi filmimehi milleski kahtlustada. Vastupidi, Nad saavad vaadatud elamuse, mida võistluse jälgimine kaldalt ilialgi ei anna.

Järelikult lavastada võib, võib mingil määral, just sel määral, kui elu ise lubab ja muidugi oma ajal ning teatud kohas. Dokumentaalfilmis ei tohi see olla peamine võte.

Põhiliseks meetodiks dokumentaalfilmis peaks saama inimeste vaatlemine, nende jälgimine kaameraga. Lähemalt vaadates on see hulga raskem, kui inimeste ülesseadmine ja väljavalgustamine. Aga võib-olla seepärast eelistabki suur osa režissööre viimse piasjani üksikasjalike lavastuslike käskirju? Inimeste vaatlus nõuab ju režissöörilt ning operaatorilt peale professionaalse meisterlikkuse veel väga teravat analüüsivõimet. Nad ei tohi ju sündmuste sabas tõlkeda ja süsteemitud võtteid teha, vaid peavad kiiret otsustusvõimet rakendades valima just seda, mida arvad filmi idee väljatoomiseks kõige enam tarvis läheb.

See on suur oskus, kuid just sellele oskusele antakse praktilises kinematograafias veel vähe kaalu. Täielik paradoks. Kunstilistes filmides hinnatakse tõetruudust, kuid dokumentaalfilmides? Kõike muud: üleslihtsust ja mahlakat pilti, montaaži ja rakkursse, värskest värvitud esikülgi ja piimastisternide rodu maanteel.

Sellest hoolimata peab tõeline dokumentalism ikkagi võidule pääsema ja põhiliseks meetodiks peaks paljude kinematograafistide arvates jääma filmivaatlus, inimeste ja elunähtuste filmimine mitte nii, nagu me neid näha sooviksime, vaid nii, nagu nad tegelikult elus esinevad. Lühidalt — tuleb minna seda teed mööda, mida näitavad meie parimad dokumentaalfilmid, mitte aga takerduda isikukultuse- aegse rutiini kammitsais.

Hoogsalt läks ka laulupäev, kus saarlaste kõrval esinesid raudteelaste segakoor «Raudam» Tallinnast, katrikolhoosi «Vaala» segakoor Pärnust ja Haapsalu kultuurimaja naiskoor. Saarlaste laulupäevast võtsid osa ka küllaliskollektiivid teistest Balti liidu vabariikidest. Pidu lõppes Kingissepa kultuurimaja vabaõhuetendusega «Tasujar».

Pühapäeva õhtul kell pool kümme kuulutas Elmar Luhatsi karjapaus Tartus. Tamme staadionil, et on alanud Lõuna-Eesti piirkondlik rahvakunstiõhtu.

Hümnid lõpetasid õhtu avasõna, milles avalaolu esitas rahvakunstiõhtu aujuht Ella Kallas ja isetegevustas tervitas Tartu Linna TSN Täitevkomitee esimehe asetäitja Johannes Lott.

Nüüd oli kord rahvatantsijate, õhtu peosolistide käes. Ühendatud searühmad Kusta Rodima juhtimisel esitasid «Jooksupolk», «Atskupsi» (läti rahvatants), «Kuusalu kadriili» ja K. Rodima «Labajala»... Üks pala järgnes teisele, tantsude vahel kuulati vahelduseks muusikat ühendatud puhkpilliorkestrilt, rahvapilliorkestrilt või ülikooli rahvapilliansambli vilepillitriolt. Kuni A. Raudkatsi «Tuljakuga» peole punkt pandi.

Piltide (vasakul): ühendatud searühmad Tamme staadionil. Paremal: Kärda laululaval.

27. juunil avati Tallinnas Kadrioru pargis monumenti kujur Amandus Adamsonile. Monumenti autoriteks on skulptor Albert Eskel ja arhitekt Allan Murdmaa. Mälestussamba avas Eesti NSV kultuuriministri asetäitja P. Usman. Sõna võtsid veel Kunstnike Liidu juhatuse aseesimees O. Männi, Tallinna täitevkomitee sekretär L. Hammer ja Kunstlaste instituudi rektor J. Vares.

KRISTALLGLOOBUS NÕUKOGUDE FILMILE

Karlovy Vary XIII filmifestivali tulemused

Kaks nädalat kihas Karlovy Varys sellele vaikselt kuurordilinnale ebatavaline elu. Siinse suurima võõrastemaja «Moskva» juures lehisid 48 maa riigilipud.

Kinoteoste suurest traditsioonilisest ülevaatuses Karlovy Varys võtsid osa filmitöötajad maakera kõige erinevamate paikadest. Siin kohtusid kuulsad meistrid ja veel kõigile tunimatud debütandid, maade esindajad, kus kinematograafia arsenalil kuulub tuhandeid filme, ja noorte riikide esindajad, kus rahvuslik kino teeb alles esimesi samme.

Oma töid demonstreerisid Ida ja Lääne filmimeistrid, erinevate poliitiliste veendumuste ja loominguliste suundadega kunstnikud. Autoriteetse rahvusvahelise žürii ees, mille koosseisu kuulusid režissöörid, kriitikud ja näitlejad 12 Euroopa, Aasia ja Ameerika maalt, olid kõik võrdsed.

Karlovy Vary filmifestivalid on võitnud enesele demokraatlike internatsionaalsete foorumite kuulsuse. Festivali peamine printsiip on tunnustada filmikunsti suurt ühiskondlikku ja humanistlikku missiooni inimkonna elus. Seekordne, XIII festival, nagu eelmisedki, toimus loosungi all: filmikunst teenigu progressi, rahvaste sõprust, rahu kogu maailmas.

Missugusest on 1962. aasta filmikunsti rahvusvahelise ülevaate tulemused? Keda peeti Karlovy Vary loorberite vääriliseks?

Kõige esmalt tahaksin märkida, et sotsialistlik kunst demonstreeris järjekordselt oma järjest tugevnevat jõudu ja laia loomingudiapasooni. Sotsialistliku realismi meistrite loodud teosed vallutasid vaatatajate südame kaasaja tähtsaimate probleemide sügava avamisega, tõelise rahvalikkusega, suure elutõega.

Seepärast oli üksmeelne otsus anda festivali suur auhind «Kristallgloobus» Nõukogude filmile «Che aasta üheksa päeva» Karlovy Vary filmipidustuste seaduspärase tulemus. Esimest vastuakaja kuulsin kohe pärast filmi ülevaate G. Sadouli suust. Tuntud prantsuse filmikunstnik ja -ajaloolane ütles: «Che aasta üheksa päeva» on sügava mõttega ja suurepärase osatäitmisega film. Ta tõstab suure probleemi ning kujutab elu sellisena, nagu ta on — temale omase keerukuse ja vastuoludega. Suurepärane on peaosaline Aleksei Batalov.»

Väga soojalt kõnelesid Nõukogude filmist ka teised välismaa filmitegelased. Ajakirjanduses avaldatud artiklid olid lausa ülistavad. Filmi nimetati hümniks tööinimestele. Huvi filmi vastu kasvas iga päevaga. Juba tükki aega enne preemia määramist oli selge, et Nõukogude film «Che aasta üheksa päeva» on üks kõige suuremaid saavutusi festivalil. M. Rommi teos tunnustati üksmeelselt Karlovy Vary 1962. aasta ülevaate parimaks filmiks.

Festivali pea-auhinna autasustati inglise filmi «Mee maik», mille on ekraniseerinud režissöör T. Richardson. See on teos väest perekonnast võrsunud tütarlapse rõõmutul saatuses.

Festivali teine pea-auhind anti Itaalia filmile «Kerjus». Tõetruudus, suurepärane režissöör- ja operaatoritöö, näitlejate hingestatud mäng tõid sellele filmile teenitud edu.

Noorte loominguliste töötajate preemia sai Kuuba film «Pedro lahku Sierasse», mis elustab Kuuba patrioote kangelasliku võitluse päevi.

Festivali medalitega autasustati kaht võitlevat antifasistlikku filmi — «Kesköö missas» (Tšehhoslovakkia) ja «Kuningalapsed» (Saksa Demokraatlik Vabariik).

Festivali rahvusvaheline žürii andis kolm medalit üksikute kunstiliste saavutuste eest: L. Alcorizate stsenaariumi eest, mille põhjal on loodud Mehhiko film «Püha Lucia pärlid», Brasiilia filmi «Barravento» režissöörile R. Rochale ning bulgaaria režissöörile R. Völtsanovile filmi «Päike ja vari» eest. Peale selle sai Bulgaaria filmi filmiajakirjanduse töötajate rahvusvahelise föderatsiooni auhunnia.

Seekorral festivalil osutati suurt tähelepanu lühimetraazilistele filmidele. Suure auhinna sai Prantsuse film «Ebakindlate aegade kroonika», eriauhinna «Kilvitaja» (Vietnami Demokraatlik Vabariik). Kaht pea auhinda jagasid omavahel joonistusfilmid — Jugoslaavia film «Bumerang» ning Tšehhoslovakkia teos «Raudkäär» Eri-medal anti Hiina joonistusfilmile «Skandaal taeva lossis» autoritele.

Mitukümmend filmi, milta näidati Karlovy Varys, olid materiaalselt suurel diskussioonil kaasagee kino tähtsaimate probleemide. Suurem enamik diskussioonist osavõtnud seisis selle eest, et filmikunst peab olema tihedalt seotud eluga, võtma osa inimkonna võitlusest progressi eest, avama õigesti ja sügavalt meie ajastu tähtsaimad teemad, toetama rahuühendust. Karmi kriitika alla langesid kodanlikus filmikunsti esinevad dekadentsi tendentsid, reaalselt tegelikkusest kõrvalekaldumine ning üksikisik suhtumine rahva elu.

Karlovy Varys korraldatis Aasia, Aafrika ja Lääne-Ameerika maade noore filmikunsti sümposiooni. Nende maade esindajad näitasid oma teoseid ning arutasid suure huviga rahvusliku filmikunsti arengu küsimusi. Sümposioonil esitati 16 maa filme. Parimad neist olid filmid «Kaks sõdurit» (Vietnami Demokraatlik Vabariik), «Jasmiin» (Alžeeria), «Lenini kungase» (Kuuba) jt.

Sümposioonist osavõtjad asutasid rahvusvahelise ettevalmistava komitee, kes hakkab pidama sidet Karlovy Varys kohtunud erinevate maade filmitöötajate ja propagandistide sümposioonide. Võeti vastu deklaratsioon, millega sümposioonist osavõtnud pooldasid kõigi maade filmitöötajate poole üleskutsega teenida oma loominguga vabadusideed ja inimväärikust, võidelda rahu eest ning rahvaste ühtsuse mõistmise eest, imperialismi, kolonialismi ja rassismi vastu.

Festival on lõppenud.

I. Golik

«VIIES KOLONN»

Sellist nime kannab Tšehhoslovakkia režissööri Rudolf Krejčíki uus film, mis jutustab dokumentaalselt materjalide põhjal fasisistlikust sudeedisakslastest, kes tänapäeval Lääne-Saksamaal õhutavad revanšismi.

Tšehhi režissööril Vladimir Horáki valmis dokumentaalfilm «Bundesveer marsib». See heidab valgust ohule, mis peitub Lääne-Saksamaa revanšistliku armee loomises.

Josef Sedláčeki dokumentaalfilmi paljastatakse Franz Karmasini, «Slovaki Heinleini» tegemist.

Nimetatud filmid on panuseks võitluses fasisistliku revanšismi vastu, mis üha enam kollitab Euroopa rahvaid.

RAAMATUTEST, mida veel ei ole

OTT KANGILASKI

Aastat seitse tagasi heideti ühel kunstinautuse arutelul põhietekandes kunstnikele ette vähest viljakust. Lähirääkimisel oma tšunfi kaitseks sõna võttes süüdistasin kunstiteadlasi veel suuremas ahtruses. Tähelepanek: väsin oma märkmiku vahelt välja kümne aasta jooksul ilmunud nõukogude eesti kunstikirjanduse kogutöödangu — see koosnes poolest tosinast autorilehest. Tollest ajast on paljud muutunud. Kunstnike vähesed produktiivsuse üle ei saa enam nõudlikumgi noorija kurti — näitusesaali suudavad mahutada ainult murdosa esitatud tööd. Ka kunstiteadlased on saanud üle oma letargiast ja nende töö tulemusi võib mõõta juba terve riuli laiusega.

Suuresti on siin kaasa aidanud kirjastuse «Eesti NSV Kunst» loomine, mis alustas oma tegevust 1958. aastal. Paarkümmend monograafiat, õpikut ja kunstnike elu käsitlevat ilukirjanduslikku teost, kümme numbrit almanahhi «Kunst», hulka numbriid ajakirja «Kunst ja Kodu», neli mappi graafiliste töde reproduktsioonidega, kunstikalendrid, lasteraamatuid, kunstiära-seid postkaarte suurtes tiraažides — see on kirjastuse senine bilanss. Ei ole halb nii noore ettevõtte kohta.

Ma ei tunne ennast olevat kutsutud ja seatud kirjastuse «Eesti NSV Kunst» senist toodangut vaadama, lahkama, analüüsima ja kritiseerima. Palju on rõõmustavat, aga muidugi on ka mõndagi niisugust, mis võinuks parem olla. Nagu pealkirjast näha, tahtsin kirjutada mitte sellest, mis on ilmunud, vaid raamatutest, mis ei ole ilmunud.

Viimastest hakkangi peale, kuigi see jutt ei puuduta alati otseselt kirjastust «Eesti NSV Kunst».

Ma ei räägi siin pikemalt. «Eesti NSV kunstiajaloo» ilmumisest, mis kava kohaselt peab teoks saama 1963. aastal (tahaks loota, et see ka nii juhtub). Praegu tahaksin teha ettepaneku kirjastusele «Eesti NSV Kunst» välja anda — mitte akadeemilises, vaid operatiivses korras — lühike eesti kunstnike leksikon. Tänaeni pole niisugust raamatut, kust võiksime leida minimaalseidki biograafilisi andmeid kõigi eesti kunstnike kohta. Neid peab otsima kunstinautuste kataloogidest, mitmesugustest albumitest, ajakirjadest jne. Ometi oleks niisugust teost vaja küll ajakirjanikele, raadio ja televisiooni töötajatele, kooliõpetajatele, rääkimata otseselt kunstiküsimustega tegelevatest inimestest ja kunstihuvilistest.

Ei maksa arvata, et pealkiri «leksikon» eeldab kindlasti suurt ja kapitalset teost. Esialgu piisab väikesestki, kus on esitatud ainult kõige tähtsamad daatumid, õppimis-, töö- ja elukohad, põhilised tegevusalad, mõned eriti olulised tööd ja võimaluse korral ka mõningad viited kirjandusele, kus kõnesolevast kunstnikust pikemalt juttu on. Aitaks viiest kuni kümnest hästi lähimõeldud reast kunstniku kohta. Leksikoni tuleks võtta võimalikult kõik teadaolevad eesti kunstnikud, tähtsad ja vähemtähtsad, ja ka teistest rahvustest kunstnikud, kes Eestis või eesti ainetel on töötanud. Töö maht ei tohiks olla eriti suur: tänapäeval elavatel kunstnikel saaks andmeid ankeedi korras, surnute kohta tuleb muidugi kasutada kirjandust, kuid seegi töö ei ole nii tohutu, sest ega meil neid kunstnikke nii hirmus palju ole.

Vaja oleks kunstiteaduslikku sõnasõnastiku või ensüklopeediat. Seegi ei pruugi suur olla, võiks olla mahult isegi väiksem kui näiteks Hahni «Wörterbuch der Kunst». Raamat, kus oleksid lühidalt ja arusaadavalt ära seletatud kõik käibelolevad kunstilised terminid. «Võõrsõnade leksikon» seda lühka tähta ei suuda, kuna seal palju sõnu üldse puudub ja teiseks on olemasolevate seletus tihti liia napp, et anda ettekujutust ka asjasse pühendamata.

Ka seda ülesannet saaks lahendada ilma suurekspaistutud toimetuse aparatuurita — ja see peaks olema täiesti jõukohane meie kunstiteadlastele. Siin ei ole vaja mingit iseseisvat uurimust, vaid lihtsalt natuke hoolt ja usinust. Häid eesküsimusi on olemas igas kultuurkeeles ja eesti keeleski on varem ilmunud üht ja teist, mida saab kasutada.

Originaalset tööd oleks peamiselt vaja terminoloogias ühtlustamises ja pisut uuegi loomises. Sest kunstnike hulgas on käibel terve rida tehnilisi termineid mis kirjakeeles üldse ei ole fikseeritud (OS-is) või mis oma kesise kõla pärast sinna ei taha sobidagi, nagu «stihhel», «graat», «vilgeisen», «katsalka» jne. Siin oleks vaja kirjastuse, keeleteadlaste ja kunstnike koostööd, et leida neile mõistetele vastavad kaunihõlised ja eestipärased sõnad.

Kaaluda võib seda, kas piirduda ainult tehniliste ja ajalooliste mõistete-ga või võtta sisse ka kuulsamaid kunstnikke. Esialgu võiks piirduda esimese punktiga, sest teisel puhul tekib küsimus, keda jätta, keda võtta.

Vaja oleks veel mitmeidki teoseid, kõigepealt muidugi üldist kunstiaja-

lugu. V. Vaga raamatut võib isegi antikvariaadi riulil kohata veel haru-harva — ja teiseks on see ilmunud juba veerandsada aastat tagasi. Selle ajaga on aga muutunud paljud: kõigepealt vaatekohad kogu kunstiajaloo käsitleluses, on tehtud uusi avastusi mitmete vanade kultuuride kunsti uurimisel ja lõpuks tahaksime saada mingit ülevaadet ka viimaste aastakümnete kunstist maailma ulatuses. Üldise kunstiajaloo koostamine ei tohiks sugugi üle jõu käia meie päris suurearvulisele kunstiteadlaste perele ega selle väljaandmine kirjastusele. Tarvis oleks ainult head tahtmist, organiseerimist ja usku oma võimesse.

Aga niikaua, kui üldist kunstiajalogu pole — küllap selle ilmumiseni vist läheb aega — võiks seda lühka tähta väiksemate väljaannetega. Esiteks oleks vaja lühikest sissejuhatust kunstivooludest. Raamat ei pruugiks olla suur — isegi sajalt leheküljel saab anda mingisuguse ettekujutuse kunstivoolude ja stiilide arengust. Teiseks võiks välja anda kas või lühikesi ülevaateid kunstiajaloo kõrgpunktidest, näiteks vanast Egiptusest, antiik-kunstist, renessansist, barokist, impressionismist, sotsialistlikust realismist jne. Sellejuures ei pea need ülevaated kujutama mitte arvude ja nimede rägastikke, vaid need peaksid olema kirjutatud elavalt, värvikalt ja ka väheste eelteadmistega lugejat huvitavas vormis ning varustatud rikkalikult pildimaterjaliga. Kolmandaks võiks ilmutada pisimonograafiaid maailma suurtest meistritest, samuti kaas-egsetest kunstnikest meil ja mujal.

Kõik need väljaanded teeniks kaht eesmärki: nad aitaksid täita «vaakuumi» üldise kunstiajaloo osas ja oleksid parajad ülesanded noorematele kunstiteadlastele sule elavama jooksu treenimiseks.

Vaja oleks ka väikesi ülevaateid meie vennasvabariikide, nagu Vene, Läti, Leedu, Ukraina, Gruusia jt. kunstiajaloo. Kui kohapeal ei leidu vastavat spetsi, siis võiks kõne alla tulla ka tõlkimine või kontakti võtmine kirjastuse poolt mõne vastava vabariigi eriteadlastega.

Peale eespool loetletud soovide on veel üks asi, mida minu arvates kirjastus «Eesti NSV Kunst» võiks kaaluda, nimelt bibliofiilsete väljaannete küsimus. Aastat kakskümmend viis tagasi ilmus Aino Bachi illustreeritud «Mustlasmuinasjutud», mida meil tänaeni on peetud kauni raamatu näidiseks. Ilmus teisiigi taolisi mõnekümne-eksemplarilise tiraažiga teoseid R. Sagritsa, M. Laarmani jt. kujunduses. Hilisemal ajal on ainult Riikliku Kunstiinstituudi väljaannete näol selendilisi asju ilmunud, kuid siiski teise profiiliga — paarõhuga eeskätt tüpograafilisel kujundusel.

Konkreetselt kujutlen asja nõnda, et bibliofiilne raamat võiks olla suhteliselt vähesel tekstiga, varustatud mingis graafilises tehnikas tehtud illustatsioonide originaaltõmmistega. Kunstnik võib valida ise teksti, mida illustreerida, valib tehnika, paberi, tüükikirja, formaadi. Väikesest tiraažist ei jätku muidugi raamatukaubanduse võrku, kuid see võiks müügil tulla kunsti müügisalongides. Raamatu hind võiks vahalt olla mitte tavalse raamatu, vaid kunstiteose oma. Saab ju ostja illustatsioonide näol mitu originaalgraafilist lehte. Kogu asi peaks laskma end majanduslikult ots otsaga kokku viia.

Võidakse küsida, et kellele siis niisugust «harraskunsti» vaja on, mida ainult üksikutele piisab? Sellele võib vastata, et ka graafilist üksiklehte arv on tavaliselt piiratud mõneküm-nega. Teiseks on niisugune raamat väga kena kinkimisobjekt. Kolman-daks ja kõige tähtsamaks pean seda, et niisuguste kujunduseksperimentide-ga on võimalik ergutada ka suure-tiraažiliste väljaannete illustreerijaid ning toimetajaid. Kipub ju meie raamatuillustatsioonid tase viimasel ajal toppama ja isegi tagurpidi minema. Lõpuks, miski ei keela õnnestunud väikesetiraažilist raamatut välja and-mast ka suure trükiarvuse — muidugi reproduktsioonidega originaalide ase-meil.

Jah, soove oleks veel paljudi, aga arvan, et esialgu piisab ka siin esita-tutest.

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

—————

HUUMORIT JA

SATIIRI

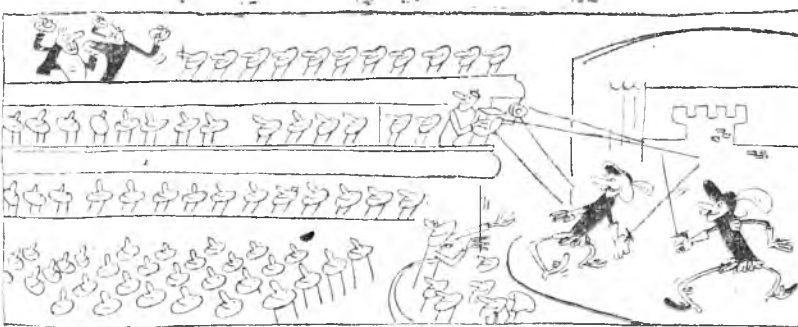
«Tohmat aeti jälle töölt minema. Kuhu teda küll nüüd suu-nata?»
«Las läheb kul-tuuritööle!»
Ajakirjast «Perets»

(Prantsuse)

«Pagana kahju, et pegasust niimoodi köietada ei saa...»
R. Ohlau

(Ajakirjast «Perets»)

ANATOL POTECHKOWSKI

„VERINE KÄSI“

Pansioni «Sefiir» söögitoas leidis keegi kapist detektiivromaanu peal-kirjaga «Verine käsi». Kaanel oli kujutatud käsi kuristikku langeva isikliku sõiduauto tavaliselt. Teose autoriks oli keegi Rdzawicz, kahe-kordse eesnimega Karol-Stanislau. Bespalczik võttis raamatu kahe sõrmega ja vaatas seda põlastavalt. «Jätkus», ütles ta, «ma ei talu sellelaadset kirjandust». Ning pani raamatu endale põlvedele.

«Tööpolest», ütles advokaat «Koczwalowicz», «peab olema nõdra-meelne, et lugeda midagi taolist. Intelligentne inimene ei salli detek-tiivteoseid.»

Advokaat võttis hajameelse žes-tiga raamatu Bespalcziku põlvedelt ja hakkas sellega endale tuult leh-vitama, sest toas oli kuum. Näoil-me järgi otsustades oli ta mõtled siit kaugele. Akki ta tõusis ja suun-dus ukse poole. Kindlasti meenus talle midagi tähtsat.

«Vahandage», ütles paruness, jõu-des Koczwalowiczile uksele järele. «Ma oleksin tahtnud vaadata, mis see... mis raamat see on...»
Ta võttis advokaadi käest «Veri-se käe» ja hakkas põlastavalt kaant vaatama.

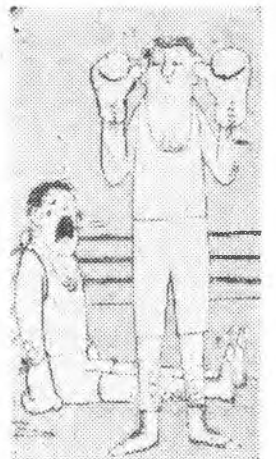
«Kõik on selge», ütles Koczwalowicz. «On küllalt, kui vaadata kaant...» Ta sirutas käe raamatu järele, kuid paruness pöördus kõr-vale.

Järgmise viie minuti vältel käis raamat veel mitu korda käest kätte, kuid enne, kui asi jõudis kähmlusen, selgus, et Rdzawiczi romaani kaante vahel on kellegi Franklini mälestused.

Bespalczik viskas raamatu kappi. Pansioni «Sefiir» söögitoas valit-ses jälle üldise heasoohtlikkuse õhk-kond.
Tõlkinud Viggo Järvi

FAVORIITIDE VÕIDU-SOIDLULT
«Kas ma olen tõesti ära eksinud?»
(Saksa)

(Prantsuse)

Noorte omalooming

Palju huvitavat näeb Eesti NSV pioneeride ja koolinoorte töde näitusel, mis on tänavu pühendatud Lenini-nimelise Pioneeriorganisatsiooni 40. aastapäevale. Seni-stest ulatuslikumal näitusel on peale rohket käsitööde, mööbliesemete ja muu osavate käte töö arvukalt ka omaloomingulisi kunstiteoseid, ak-varelle, joonistusi, skulptuure. Need kõnelevad ilmekalt suurtest edu-sammudest ka selles noorte isete-gevuse valdkonnas.

Pildil: vaade näitusruumi. Esi-plaanil Tallinna Pioneeride Palee skulptuuriringi liikmete tööd (ju-hendaja Kalju Reitel).

Viljakas matk

Kunstnike Liidu graafikasektioo-ni plakatisektor võttis ette huvita-va matka Kehtna näidissuvhoosi. Tekkis ju viimasel ajal raskusi hea, lõõva plakati saamisega põlluma-janduslikul ainekul, enamik nendest jäi kuidagi lahjaks, väljamõel-duks, mitte otse elust endast välja-kasvanuks. Koos Eesti NSV Põllu-majandussaaduste Tootmise ja Va-rumise Ministeeriumi Teaduse Va-litsuse propagandasakonna juhata-jaga H. Kiigega ja valitsuse pea-agronoomi G. Roosvega käisidki kunstnikud Margarethe Fuks, Valli Lember-Bogatkina, Siima Skop, Al-fred Saldre ja Rudolf Pangsepp Kehtnas. Seal nähti palju uut ja oma tööks tarvilikku. Näidissuvhoosi direktori asetäitja teaduse alal H. Toomisto tutvustas kultuur-kariamaid, uue süsteemiga lüpsi-platse, kontrollnuumisgalaid, umb-rohutõrje masinaid ja palju muud, mis praegusel ajal määrab meie põl-lumajanduse ilmet. Kunstnikel tek-kisid kohapeal uued ideed, leiti palju uusi plakatiideemasid, tehti ka kohe visandeid.

Samal ajal korraldati kolhooside ja sovhooside juhtiva kaadri ette-valmistamise koolis varemaste pla-katite ja kavandide arutelu. Elava-test mõttevahetustest, terastest tä-helepanekutest ja kriitilistest mär-kusest oli kunstnikel palju kasu. Veenduti järjekordselt, kui tähtis on olla vahetus kontaktis meie elu-ga, vastava ala spetsalistidega.

Kõik kaasatoodud, juba ilmunud plakatid kingiti sovhoosile.

Sovhoosi rahvas avaldas soovi, et kunstnikud võtaksid enda peale nende hoonete, punanurga, söökla jne. kujundamise. Sellise, mis saaks heaks ja kergesti teostatavaks ees-kujuks teistele põllumajanduse et-tevõtetele. Kunstnikud Margarethe Fuks ja Valli Lember-Bogatkina asusidki paari päeva pärast agaralt asja juurde. Loomulikult seftuskor-ras. Kunstnikud lubasid ka vastu võtta sovhoosi juhtkonna kutse ja ammutada oma loomingu jaoks, maalide, graafiliste lehtede loomi-seks ainet kohalikust elust.

Sovhoosi järel külastasid kunstni-kud-plakatisid ka V. I. Lenini ni-melist kolhoosi, kus tähelepanu pea-objektiks sai ajakohane heinajahu-veski ja heinakuiuvati.

Loominguline väljasõit tõi palju värsked mõtteid ja loomisindu. Otsustati taolisi matku korrata.

Näitused noortele

Pioneeride ja koolinoorte laulu-pee päeviks pakub Tallinna Riiklik Kunstimuseum noortele kaht näi-tust. Muuseumi vestibüüis avati reproduktsioonidest koosnev välja-panek teemal «40 aastat Leninliku Kommunistlikku Noorsootööd». Kolmanda korruse ruumides tut-vustatakse algupäraseid kunstite-seid, mis graafikas ja skulptuuris jutustavad meie noortest.

